

Actualisering van de stedelijke hiërarchie in België

BIBLIOTHEEK

WES Onderzoek & Advies

Baron Ruzettelaan 33

B - 8310 ASSEBROEK/BRUGGE

E-mail : bibliotheek@wes.be

Website : www.wes.be

Etienne VAN HECKE

I. De voorgeschiedenis

In 1962-63 besloot de Commissie voor de Nationale Atlas over te gaan tot de uitwerking van kaarten (Annaert e.a., 1972) gewijd aan de stedelijke organisatie van België. De taak die zich opdrong bestond er in zo homogeen en zo objectief mogelijke informatie te verzamelen omtrent de afhankelijkheidsrelaties op het vlak van de dienstenverlening. Met het oog hierop ontwierp de werkgroep een betrekkelijk eenvoudige vragenlijst beantwoordend aan volgende criteria en methodologie:

“Steunend op het feit dat aan de dagelijkse, de occasionele of de meer gespecialiseerde behoeften van de bewoners van elke gemeente voldaan wordt door centra van groeiend functioneel belang, beoogt deze vragenlijst de centra te identificeren van een steeds hoger niveau, waarmee de inwoners van de gemeente (of eventueel van een onderdeel ervan) relaties onderhouden voor hun aankopen, vrijetijdsbesteding, gezondheidszorg en onderwijs. Alhoewel ietwat vaag gedefinieerd, suggereerden de vier vooropgestelde niveaus duidelijk een hiërarchie van centra in functie van de diensten die zij aanboden. Deze hiërarchie kan immers worden gevoeld vanuit om het even welke lokaliteit en, bovendien, liet de mogelijkheid de centra te schikken onder de rubriek “meestal” of “soms” de onderzochten toe van de hoofd- of nevenoriëntatie van de relaties der lokaliteit naar de diverse centra op te splitsen. Dit onderscheid zou zeer nuttig zijn bij het opstellen van de kaarten, vooral in die gevallen waar een centrum optreedt als secundaire aantrekkingspool (antwoord “soms”) op één niveau, vervolgens als voornaamste centrum op een hoger niveau (antwoord “meestal”).”

De vragenlijsten werden verspreid en ingevuld in de loop van het jaar 1965. De enquête vond plaats bij bevoorrechte getuigen, nl. de onderwijzers en de postontvangers en -onderontvangers uit elke gemeente (voor fusies). De atlasplaten 28A en 28B geven dus de feitelijke toestand weer van het Belgische stedennet voor die tijd.

De vragenlijst suggereert vijf niveaus waarbij het laagste niet en dat erboven wel voorziet in de dagelijkse behoeften (Indien de plaats zelf niet voldoet, wordt gevraagd naar de belangrijke gemeente of het kleine centrum, maximum op enkele kilometers verwijderd; er bestaat niet noodzakelijk een dergelijke tussenschakel tussen de beschouwde plaats en de hierna genoemde kleine stad of belangrijke stad). Hierboven wordt het kleinstedelijk niveau geplaatst beantwoordend aan de vraag “Welk is het centrum of de kleine stad waarheen de inwoners van uw plaats zich wenden om voldoening of betere voldoening te bekomen voor niet alledaagse aankopen, meer gevarieerde ontspanning, gezondheidszorg, secundair onderwijs. Het regionaal niveau wordt benaderd met de vraag: “Welke is de belangrijke stad (desnoods buiten de landsgrenzen gelegen), waarheen de inwoners zich begeven voor ‘belangrijke aangelegenheden’ (speciale aankopen, grote sportgebeurtenissen, theaters, gespecialiseerde klinieken, hoger onderwijs...). Ten slotte: “Welke is de grote stad waarvan de inwoners zich afhankelijk voelen en waar men naartoe gaat in uitzonderlijke omstandigheden?” (de grote stad kan dezelfde zijn als de ‘belangrijke’stad van de vorige vraag en kan, maar moet niet Brussel zijn).

Deze studie liet dus toe hiërarchische niveaus te bepalen en met hieraan gekoppeld invloedssferen.

Een andere benadering van de stedelijke hiërarchie bestaat in de analyse van de bestaande uitrusting der steden, waaraan een quoteringsysteem wordt toegekend voor de kwantitatieve belangrijkheid van de functie (aantal bioscopen, aantal ziekenhuisbedden) of voor het kwalitatief niveau (universiteit, provinciehoofdplaats, postsorteercentrum). De quoteringscijfers worden toegekend in functie van hoeveelheid en kwaliteit van de uitrusting. De methode werd uitgewerkt binnen de Nationale Commissie voor de Ruimtelijke Ordening (M. Goossens & J. Sporck, 1977).

De verdienste van deze methode bestaat hierin, dat ze gebaseerd is op objectieve gegevens die voor alle steden op dezelfde manier zijn gemeten.

Tijdschrift van Gemeentekrediet

M. Goossens en J. Sporck (1985) komen tot de vaststelling dat het gebruik van deze twee methoden tot enigszins verschillende resultaten leidt. Bepaalde steden verschuiven in rangorde binnen de afgebakende niveaus. Op basis van de uitrusting verschijnen 16 andere gemeenten dan volgens de bevraging van 1963, terwijl 11 kleine steden die toen "te voorschijn" kwamen volgens de uitrustingsmethode verdwijnen indien een bepaalde minimumdrempel wordt in acht genomen. De "verdwenen" steden zijn hoofdzakelijk in Wallonië gelegen en zijn door een te lage uitrusting gekenmerkt; de nieuw verschijnende gemeenten zijn ofwel onderdelen van agglomeraties, ofwel gemeenten van enig gewicht die echter geen belangrijke invloedssfeer hebben.

II. De actualisering van de uitrusting : methodologie

II.1. Methodologische inleiding

De verschillende activiteiten en functies kunnen op verschillende manieren in de analyse betrokken worden en de werkwijze zal de resultaten min of meer beïnvloeden. In grote lijnen kan een onderscheid gemaakt worden tussen een "kwalitatieve" en een "kwantitatieve" benadering.

In een **kwalitatieve benadering** sluit een verzorgingselement van hogere orde een van lagere orde uit. Is er in een gemeente bv. een ziekenhuis van meer dan 500 bedden, dan vervalt het in aanmerking nemen van kleinere ziekenhuizen. Dit betekent dus dat voor het verzorgingselement ziekenhuizen geen rekening wordt gehouden in de berekeningen met de totaliteit van de ziekenhuizen, maar dat de plaatsen een rangorde krijgen voor die functie op basis van de grootte van het grootste ziekenhuis. Dit noemen we "kwalitatief". Zelfs al zijn er twee ziekenhuizen van dat type wordt er slechts met één rekening gehouden. Zo wordt er ook bij het in aanmerking nemen van de zwembaden, rekening gehouden met de categorie ervan en is het criterium de aanwezigheid van een zwembad van een bepaalde categorie en niet de som van de zwembaden. Deze werkwijze is te verdedigen voor een hiërarchiebepaling, in die zin dat meerdere zwembaden (of veel klinieken) eerder aanwezig zullen zijn in functie van een groter bevolkingsaantal. Dezelfde redenering kan aangehouden worden bij het in aanmerking nemen van de hiërarchisch hoogste indicator voor rijkswacht, brandweer, bibliotheek, RVA... Voor die functies is ook één aanwezigheid van deze indicatoren voldoende, net zoals voor de vredegechten, post...: in een gemeente met groot bevolkingsaantal is men aangewezen op het dichtstbijzijnde dienstverleningspunt en de dienstverlening is niet hoger omdat er in een gemeente twee belastingkantoren zijn, twee vredegechten... (de bevolking heeft voor bepaalde van die functies trouwens geen keuze...).

De quotering eigen aan de aanwezigheid van een criterium is functie van de zeldzaamheid van het verschijnsel.

Veelal is tengevolge hiervan de quotering niet evenredig met het kwantitatieve gegeven. Er zijn bv. slechts 14 gemeenten met een ziekenhuis met meer dan 500 bedden, maar er zijn 84 gemeenten met een ziekenhuis met minder dan 250 bedden. Een gemeente met een ziekenhuis met meer dan 500 bedden krijgt hierdoor een quotering voor dat criterium (1.000 : 14) die zesmaal hoger is dan een gemeente met een ziekenhuis met minder dan 250 bedden (1.000 : 84).

Kwantitatieve benadering. In een kwantitatieve benadering wordt met het geheel van de klinieken en zwembaden gewerkt, om bij twee voorbeelden te blijven. In zulke benadering is er een evenredigheid te verwachten tussen de totale aanwezige infrastructuur en het aantal gebruikers. Het kan echter zo zijn dat die gebruikers of voor het grootste deel alleen maar van de betrokken gemeente komen of in een grotere mate van een hinterland. Het gebruik ervan hangt dus af van het gestelde doel.

Indien voor bepaalde functies de aanwezigheid van één inrichting voor de bevolking voldoende is, is dit niet noodzakelijk zo voor andere functies, nl. waar de aangeboden kwantiteit eigenlijk synoniem is van breedte of diepte van het assortiment en dus 'meer' tevens een grotere keuze betekent. Dit is bv. het geval in de kleinhandelssector. Nemen we bv. de kledingsector: 90% van de gemeenten heeft minstens één kledingwinkel, zodat differentiatie volgens al of niet aanwezig zijn niet meteen relevant is. Het is immers voldoende bekend dat precies de grote keuze-mogelijkheid aan kledingwinkels de aantrekkingskracht van een plaats bepaalt voor dat aspect. Dit betekent dat het beschouwen van het aantal winkels een beter criterium is. Het gaat hier dus duidelijk om een kwantitatieve benadering. Dezelfde redenering kan ook gevolgd worden voor schouwburgen, bioscopen, musea, interimkantoren, waarbij men er kan van uitgaan dat hoe meer er zijn, hoe groter de keuze voor de lokale bevolking of voor de bezoekers.

Gemengde kwalitatieve / kwantitatieve benadering. Uit de hoger gegeven voorbeelden blijkt duidelijk dat het volledig volgen van een kwalitatieve benadering niet relevant is. Een volledige kwantitatieve benadering is wel mogelijk en kan gebruikt worden indien men de nadruk wil leggen op een totale uitrusting. Om hogergenoemde redenen werd in 1975 gekozen voor een gemengde "kwalitatieve" en "kwantitatieve" aanpak. Dit wordt nu ook gedaan. Maar een eenduidige werkwijze kan moeilijk uitgestippeld worden: er moet tot een aantal keuzen worden overgegaan; sommige ervan zijn voor interpretatie vatbaar. Hierna volgen een aantal voorbeelden ter verduidelijking. Bij de gemengde kwalitatieve en kwantitatieve berekening kunnen uiteraard voor een aantal indicatoren twijfels bestaan over de te volgen keuze: voor de medische praktijken: volstaat het van een grootte-rangorde in aanmerking te nemen (waarbij zoals voor klinieken de aanwezigheid van een bepaalde grootte, de kleinere uitschakelt), of dient het totaal aantal praktijken in rekening gebracht? Wat voor hotels en restaurants? Zoveel indi-

catoren zijn er niet waarvoor echt twijfel bestaat, zodat de finale keuze de totale resultaten niet gevoelig zal beïnvloeden. Waar het werken met de kwantitatieve methode aangewezen lijkt, lijkt het echter vaak wenselijk om niet met het totale aantal te werken, doch dit gedeeltelijk af te zwakken. Daarom wordt in een aantal gevallen met klassen gewerkt waarbij de spanning tussen de klassen kleiner is dan de spanning tussen de gemiddelde aantallen van de klassen. Deze oplossing wordt bv. voor het onderwijs gekozen. Er worden klassen opgesteld met het aantal scholen secundair onderwijs per gemeente. Men kan immers aanvaarden dat aan de indicator secundair onderwijs bij aanwezigheid van meerdere scholen een hogere waarde kan toegekend worden dan wanneer er slechts enkele scholen zijn. Gelet op het bestaan van verschillende netten, van verschillende opties, van algemeen, van technisch, van beroepsonderwijs... kunnen heel wat scholen naast mekaar bestaan om tot een volledige aanbodwaaier te komen. Vanaf een bepaald aantal komen een aantal instellingen voor van eenzelfde type met een gelijkaardig aanbod en kan er dus een maximale drempel ingeschakeld worden. Zulke werkwijze wordt ook voor hotels, restaurants... gevolgd. In de gedetailleerde beschrijving voor elke functie wordt de werkwijze uitdrukkelijk beschreven.

Het algemeen principe van quotering steunt op de frequentie van voorkomen. Hoe lager de frequentie van voorkomen, hoe hoger de toegekende quotering, en omgekeerd. Dit is zuiver bij een kwalitatieve werkwijze. Bij een volledig kwantitatieve benadering is het principe ook zuiver; het verschijnsel (handelszaak van bepaald type, universiteit, bankzetel...) wordt door een welbepaald puntenaantal gekenmerkt. Bij het werken met klassen wordt de quotering voor elke klasse ook berekend op basis van de frequentie, zij het het aantal gemeenten die tot deze klasse behoren, zij het het aantal instellingen behorend tot die klasse. Het is belangrijk te benadrukken dat de bekomen quotering bij een klassenindeling een relatieve schaal is en geen strikte weergave is van het aantal inrichtingen, werknemers, hospitaalbedden... bij een onderlinge vergelijking van de quotering toegekend aan de verschillende klassen. De evenredigheid tussen quotering en aantal waarnemingen van de klassenindeling is groot, maar men mag niet uit het oog verliezen dat de bekomen quotering die afhangt van de frequentie gebonden is aan de klassenindeling waarover men beschikt. Er is uiteraard een relatieve progressie, maar methodologische discussies kunnen hier gevoerd worden of ten opzichte van een progressieve schaal van steeds meer voorkomen van een bepaalde indicator hieraan een strikt evenredige quotering moet gegeven worden dan wel een degressieve of ook nog een progressieve: is een kliniek met 500 bedden tweemaal meer waard dan een kliniek met 250 bedden? Misschien vindt men er in deze laatste ook alle diensten of omgekeerd is de specialisatie in de grotere kliniek waarvan het aantal bedden het maatgetal is, zoveel groter dat zulke grote instelling meer dan tweemaal een kleinere waard is... Een ander voorbeeld: is het noodzakelijk om een gemeente met 50 restaurants tien-

maal meer te quoteren dan een gemeente met vijf restaurants; wellicht is een degressieve benadering hier beter... Het is dus duidelijk dat het over een relatieve quotering gaat die de uitdrukking is van de frequentie van voorkomen die hier gebruikt wordt, hetzelfde principe dat wordt gebruikt bij de kwalitatieve benadering.

Functies en indicatoren. In grote lijnen werd omwille van het bestaan van een reeds goed doordachte benadering enerzijds, omwille van vergelijkingsmogelijkheden anderzijds, aangesloten bij de methodologie die gediend heeft voor de tot nu toe gehanteerde stedelijke hiërarchie. Evenwel moesten enkele indicatoren in hun tijdscontext geplaatst worden en zijn er enkele aanpassingen. Wat de functies betreft werd het aantal functies van zeven op acht gebracht, nl. door het uitnemen van de indicatoren "station" en "openbaar vervoer" uit de functie "diensten met loketfunctie" en ze te plaatsen in een nieuwe "verkeersfunctie". De reden hiervoor is dubbel, nl. enerzijds dat die twee indicatoren wellicht niet zo goed aansluiten bij de andere indicatoren van de loketfunctie, anderzijds dat het creëren van een achtste functie verkeersontsluiting wellicht nuttig kan zijn in die zin dat de verkeersontsluiting toch wel een betekenis heeft voor een bepaalde plaats. Men kan stellen dat ze voor een plaats het gevolg (of de oorzaak?) is van een min of meer relationeel patroon met omliggende gemeenten.

II.2. Medische, maatschappelijke en sociale zorg

Ziekenhuizen: de "hiërarchie" binnen de ziekenhuizen gebeurt op basis van het beddenaanbod en op basis van tewerkstellingsklassen. Uit de cijfers blijkt dat er een hoge correlatie is tussen beddenaanbod en tewerkstelling. Het gaat erover dat twee bronnen worden gebruikt voor dezelfde indicator om eventuele fouten te vermijden of nuances in te schakelen. Beide bronnen worden op een kwalitatieve manier gehanteerd. De grootste instelling bepaalt op zich de quotering voor deze indicator.

Poliklinieken, medische centra: in de studie van 1975 werd het samen voorkomen van een geneesheer, geneesheer-specialist, apotheker en tandarts als uiting van centrale plaats beschouwd. Door de explosie in die sector differentieert deze combinatie minder. Ze werd vervangen door de aanwezigheid van medische centra. Aangezien het onderscheid niet kan plaatsgrijpen op basis van het aantal geneesheren en de technische uitrusting, wordt de tewerkstelling genomen. Hierin is administratief, paramedisch en eventueel medisch personeel begrepen. Hier ook wordt de quotering bepaald door de aanwezigheid van het grootste centrum.

Maatschappelijke dienstverlening met huisvesting: deze rubriek omvat instituten voor gehandicapte minderjarigen, weeshuizen, instituten voor probleemkinderen, instituten voor gehandicapte volwassenen, rust- en verzorgingstehuizen, en andere niet eerst genoemde. De kwantitatieve aanpak wordt hier gevolgd omdat de RSZ-rubriek verschillende soorten inrichtingen of instituten omvat. Binnen dezelfde gemeente kunnen dus verschillende soorten instellingen voorkomen, wat de gevolgde werkwijze uitlegt.

Beschutte werkplaatsen: het al of niet aanwezig zijn wordt in acht genomen.

Door de belangrijke toename van *kinderdagverblijven* wordt hiermee geen rekening gehouden.

Voor de kwantitatieve benadering wordt rekening gehouden met de totale tewerkstelling, het totaal aantal bedden, het totaal aantal medische centra, de inrichtingen met maatschappelijke dienstverlening...

II.3. Sport, recreatie en horeca

Sporthal: een sporthal is een basisonderdeel van de sportinfrastructuur van een gemeente. Een indeling in type van sporthal op basis van de afmetingen bleek niet haalbaar. De aanwezigheid van een sporthal is dus bepalend.

Overdekt zwembad: het al of niet aanwezig zijn wordt in rekening gebracht; er wordt wel een onderscheid gemaakt op basis van de lengte van het zwembad (>25m, <25m).

Exploitatie van sportaccomodaties: in de RSZ is een rubriek opgenomen die omvat: beheer en exploitatie van sportcentra, exploitatie van fitness-centra en gymnastiekzalen, exploitatie van overige sportinstallaties en -accomodaties. Hiermee wordt de uitrusting in verband met sport uitgebreid met het beschouwen van meer diverse activiteiten en het uitdrukkelijker in aanmerking nemen van de uitrusting buiten de overheidssector. Er is een mogelijkheid om te differentiëren naar tewerkstellingsomvang van de inrichtingen.

Casino's

Toeristisch kantoor: zowel de diensten voor toerisme op lokaal niveau, diensten met een regionale opdracht als diegene met een nationale opdracht werden opgenomen.

Autoclub: om te kunnen vergelijken met 1975 zijn de kantoren van de VTB-VAB, Touring Club van België, Koninklijke Automobiellclub van België opgenomen.

Hotels: er wordt met twee bronnen gewerkt, nl. de officiële hotelgidsen en het Vlaams Commissariaat voor Toerisme enerzijds, de RSZ anderzijds. Er moet veel convergentie zijn tussen beide bronnen maar de tweede bron laat toe te kwantificeren via de tewerkstelling. Alleen zeer kleine familiehôtels zonder bezoldigd personeel zijn niet in de RSZ-statistieken opgenomen.

Restaurants: gelet op de groei van deze functie, is het wellicht nuttig ook deze in te lassen. Alleen de restaurants met bezoldigd personeel worden opgenomen en in klassen ingedeeld.

Voor de indicatoren sporthal, casino, toeristisch kantoor, overdekt zwembad, wordt met het al of niet aanwezig zijn ervan in de gemeente rekening gehouden. Voor de indicator beheer en exploitatie van sportcentra, de hotels, de restaurants en de autoclubs wordt rekening gehouden met klassen van kwantitatieve aanwezigheid van deze uitrustingsindicatoren. De motivering hiervoor is dat alle sportcentra niet dezelfde sporttak en waaier van sportactiviteiten aanbieden, zodat met de breedte van het aanbod moet rekening worden gehouden. Aangezien hotels en nog meer restaurants een eigen identiteit hebben, zij het

naar genre, zij het naar standing, is hier ook het volgen van een kwantitatieve benadering aangewezen, zij het dat het kwantificeren naar boven toe is beperkt (gemeenten met meer dan 10 hotels of meer dan 50 restaurants worden in eenzelfde klasse ondergebracht). Voor de autoclubs zijn er twee klassen, nl. of er één of meerdere per gemeente aanwezig zijn.

Voor de kwantitatieve methode wordt voor elke rubriek rekening gehouden zij het met de totale tewerkstelling, zij het met het totaal van het aantal inrichtingen.

II.4. Verkeersfunctie

Spoorwegstations: op basis van het aantal spoorweglijnen en de frequentie wordt de ontsluiting van de gemeenten gemeten.

Openbaar vervoer: autobussen: op basis van het aantal lijnen van de Lijn, van de TEC voor Wallonië en hun frequentie wordt de ontsluiting van de gemeenten gemeten, aanvullend bij de spoorwegontsluiting. Aangezien het spoorwegnet niet homogeen over het Belgisch grondgebied is verdeeld, is deze aanvulling noodzakelijk.

Omdat het spoorwegnet niet homogeen het grondgebied dekt, en zeker niet op niveau van de kleine steden, wordt 1/3 van het gewicht toegekend aan de spoorwegen, 2/3 aan de bediening door de autobussen. Voor elk van die twee criteria wordt een gelijk gewicht gegeven, enerzijds aan het aantal lijnen, anderzijds aan het product van het aantal lijnen met de frequentie.

II.5. Diensten met loketfunctie

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening: de RVA heeft voor de werklozen en werkzoekenden een net van gewestelijke bureaus (31 op niveau van België) en subregionale tewerkstellingskantoren (91 voor België). Het in aanmerking nemen van het hoogste niveau sluit het in aanmerking nemen van het tweede niveau automatisch uit.

Interimkantoren: in verband met de tewerkstellingsfunctie en de inschakeling in het tewerkstellingscircuit zijn interimkantoren belangrijk geworden. Deze hebben een net uitgebouwd waarmee het nuttig is om rekening te houden. Er wordt een onderscheid ingebracht op basis van de tewerkstelling gekend via de RSZ. Hoe groter hun tewerkstelling, hoe beter hun werkaanbieding zodat hiërarchisering voor de hand ligt. Voor de helft van het toegekende gewicht aan deze indicator wordt kwalitatief gewerkt (en dit in functie van een hiërarchie van twee klassen op basis van de grootte van het interimkantoor) en voor de andere helft kwantitatief. Hierin wordt rekening gehouden met het reëel aantal kantoren omdat men ervan uitgaat dat er binnen deze sector niet alleen veel bedrijven zijn, maar eveneens een zekere specialisatie. Via het puntenstelsel is de grootte van het bureau gedifferentieerd, doch op een relatief weinig uitgesproken basis.

Ontvangkantoor belastingen: dit is uiteraard een belangrijke loketfunctie die, gelet op het aantal (in 142 gemeen-

ten voor België), een hiërarchiserende rol, naar al of niet aanwezigheid, heeft.

Post: in de studie van 1975 werd de organisatie van de postdiensten ook in aanmerking genomen. Deze hiërarchische indeling beantwoordt wel in de eerste plaats aan een interne organisatie. De gevolgde indeling is, omwille van een grondige verandering in de ruimtelijke organisatie van de Post, nu gewijzigd ten opzichte van 1975. Er zijn 5 sorteercentra, 10 gewestelijke directies, 42 dispatchingcentra voor de snelpost, 65 hoofdpostkantoren en 544 uitreikingskantoren. Voor elk niveau wordt rekening gehouden met aan- of afwezigheid.

Banken: banken hebben een hiërarchie in hun net. Deze is voor een deel intern, maar beantwoordt ook aan een zekere hiërarchie voor de cliënt, bv. op niveau van de grote kredietverleningen. In 1975 werd met agentschappen van verschillende banken gewerkt. Deze werkwijze is nu niet meer aangewezen, om verschillende redenen: agentschappen van financiële diensten behoren thans, gelet op hun aantal, tot de dagelijkse diensten; het aantal agentschappen dat aanwezig is, hangt af van de nederzettingsstructuur van de gefuseerde gemeenten; het aantal banken dat actief is, verschilt regionaal. Er wordt hier uitsluitend met bankzetels en succursalen gewerkt. Er wordt kwantitatief gewerkt om binnen deze indicator de in de realiteit bestaande verschillen te respecteren.

II.6. Overheidsfuncties

Hoewel bepaalde functies onder de andere functies ook tot de overheidssector behoren, worden bepaalde functies samengebracht onder een specifieke hoofding "overheidsfuncties".

Bestuurscentra: het onderscheid wordt gemaakt tussen provinciehoofdplaats en arrondissementshoofdplaats.

Gerechtelijke centra: er wordt rekening gehouden met enerzijds hoofdplaatsen van gerechtelijke arrondissementen (er is geen volledige overlapping met de bestuurlijke arrondissementen) en anderzijds met lokalisaties van vrederegerechten (maximum één per gemeente).

Rijkswacht: er wordt rekening gehouden met de lokalisatie van enerzijds de rijkswachtdistricten en anderzijds de rijkswachtbrigades en dit volgens het hiërarchisch principe.

Brandweer: er wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds X (bevat een 101-centrale) en Y (beroepskorpsen)-kazernes en anderzijds Z-kazernes (groepscentra). Hier ook wordt het hiërarchisch principe gevolgd.

Eredienst: er wordt rekening gehouden met de lokalisatie van de decanaten.

II.7. Cultuur

Academies: de academies waar dagonderwijs verzorgd wordt, behoren tot de sector onderwijs. De overige academies worden in al hun variëteiten opgenomen.

Bioscopen: er wordt een onderscheid gemaakt op basis van het aantal zalen.

Culturele centra, concertzalen, schouwburgen: er worden twee groepen van bronnen gebruikt, enerzijds lijsten via administratie van Cultuur, Gouden Gids, e.a. en anderzijds aantal inrichtingen opgesplitst naar grootte op basis van de RSZ-tewerkstelling. De rubrieken zijn Gemeenschapscentra (aantallen); Schouwburgen en Concertzalen (aantallen); Culturele centra en Schouwburgen: indeling in klassen op basis van tewerkstelling/inrichting.

Musea en monumentenzorg: er worden verschillende bronnen gebruikt. Op basis van gespecialiseerde gidsen wordt het aantal musea per gemeente bepaald. Het is een criterium dat niet gemakkelijk met precisie is te benaderen. Er is binnen de musea een zodanig verschil, gaande van musea met permante opening en met zeer veel bezoekers tot kleine musea die slechts na afspraak kunnen bezocht worden. Een differentiatie wordt toegepast op basis van tewerkstellingsklassen uit de RSZ-statistieken.

Bibliotheken: in tegenstelling tot de vorige uitrustingsbepaling wordt met bibliotheken geen rekening gehouden omdat de meeste gemeenten een bibliotheek hebben en dit kenmerk dus niet meer differentiërend werkt.

De gevolgde werkwijze is hoofdzakelijk kwantitatief omdat men voor de culturele functie ervan kan uitgaan dat het cultureel aanbod inderdaad verschillend is in de verschillende musea, schouwburgen en gemeenschapscentra, academies en bioscopen. Er wordt wel met klassen gewerkt. Om niet alleen rekening te houden met aantallen culturele aangelegenheden wordt ook gekwantificeerd naar grootte van de instellingen en dit dankzij de tewerkstellingsklassen van de RSZ. Het zou uiteraard beter zijn voor deze omvangskwantificering te kunnen werken met aantal bezoekers, maar zulke cijfers zijn niet meteen beschikbaar. Voor de kwantitatieve methode wordt er gewerkt met aantallen inrichtingen en tewerkstelling.

II.8. Onderwijs

Secundair Onderwijs: er wordt een onderscheid gemaakt op basis van het aantal onderwijsinrichtingen per gemeente en naar het aantal inrichtingen in functie van grootteklassen van tewerkstelling. Bij de gradatie op basis van het aantal instellingen wordt met klassen gewerkt waarbij een gemeente in een van de afgebakende klassen valt en waarbij door het aftoppen in de hoogste klasse een grens wordt opgelegd aan het "kwantificeren". Hiernaast wordt gewerkt op basis van de grootte van de instellingen. Elke instelling krijgt in functie van de tewerkstellingsklasse een aantal punten. Het gemeentelijk totaal wordt bekomen door de optelling van het gewicht van alle onderwijsinrichtingen.

Hoger niet-universitair onderwijs: er wordt een onderscheid gemaakt op basis van de hiernavolgende categorieën: Pedagogisch Hoger Onderwijs; Hoger Onderwijs van het Korte type; Hoger Onderwijs van het Lange type. Er wordt een onderverdeling gemaakt naar grootteklassen van tewerkstelling. Elke inrichting krijgt een bepaald aantal punten waarbij een universiteit zwaarder weegt dan een inrichting die tot het H.O.L.T. behoort en die op

zijn beurt een hogere quotering krijgt dan een inrichting van het H.O.K.T. of het Pedagogisch Hoger Onderwijs.

Universitair Onderwijs: aantal instellingen en instellingen in functie van grootteklassen van tewerkstelling.

PMS-centra: in 1975 werden de PMS-centra bij de culturele functies ondergebracht. We menen dat deze indicator eerder deel uitmaakt van de onderwijsfunctie. Er wordt met al of niet aanwezigheid rekening gehouden.

Voor de kwantitatieve methode is de weging van de onderdelen dezelfde maar wordt er telkens met het totaal van inrichtingen, tewerkstelling... rekening gehouden.

II.9. De detailhandelsfunctie

De detailhandel: in 1975 werd de detailhandel ingedeeld in vier groepen: voedingsmiddelen, drank, tabak; kleding, schoenen, leerwaren, woningtextiel; medische, schoonheids- en schoonmaakartikelen, toestellen en artikelen voor woning-inrichting; overige kleinhandel. Thans gebruiken we een meer gedetailleerde indeling (een dertigtal rubrieken) zodat meer zeldzame branches meer beïnvloeden dan andere. Er wordt gebruik gemaakt van twee bronnen die alle twee onvolkomenheden vertonen: de eerste is een adressenlijst (aantal per gemeente) van een grote mailingfirma. We vermoeden hierin een zekere overschatting van het aantal verkooppunten. De tweede is de RSZ, maar hier zijn alleen de handelszaken opgenomen die bezoldigd personeel hebben (eventueel deeltijds). Het is een waardevolle informatiebron in het kader van deze studie. Hiermee wordt o.a. het bestaan van filialen opgevangen, belangrijk fenomeen in de steden. Aangezien de winkels voor voedingswaren alom verspreid zijn, wordt er geen rekening mee gehouden.

De gevolgde werkwijze is deels kwalitatief, deels kwantita-

tief. Voor een deel wordt er gewerkt met het al of niet aanwezig zijn van een aantal branches. Voor een ander deel wordt er rekening gehouden met het aantal winkels maar via verschillende benaderingen. Door het onderscheiden van veel klassen winkels wordt er een onderscheid doorgevoerd dat niet alleen op aantal steunt maar ook op de aard van de handelszaken, waardoor kernen met minder alledaagse winkels finaal een hogere quotering krijgen dan even grote kernen met overwegend winkels met courante goederen. Deze werkwijze wordt gevolgd enerzijds op basis van de klassen van mailingadressen, anderzijds op de bestanden van de RSZ. Ten slotte wordt rekening gehouden met het totaal aantal handelszaken (voeding exclusief) zonder weging naar soort.

Reisbureaus: de reisbureaus met een vergunning van categorie A, B, C werden opgenomen.

Markten: er werd rekening gehouden met de regelmatig gehouden wekelijkse markten die niet uitsluitend voedingsproducten aanbieden.

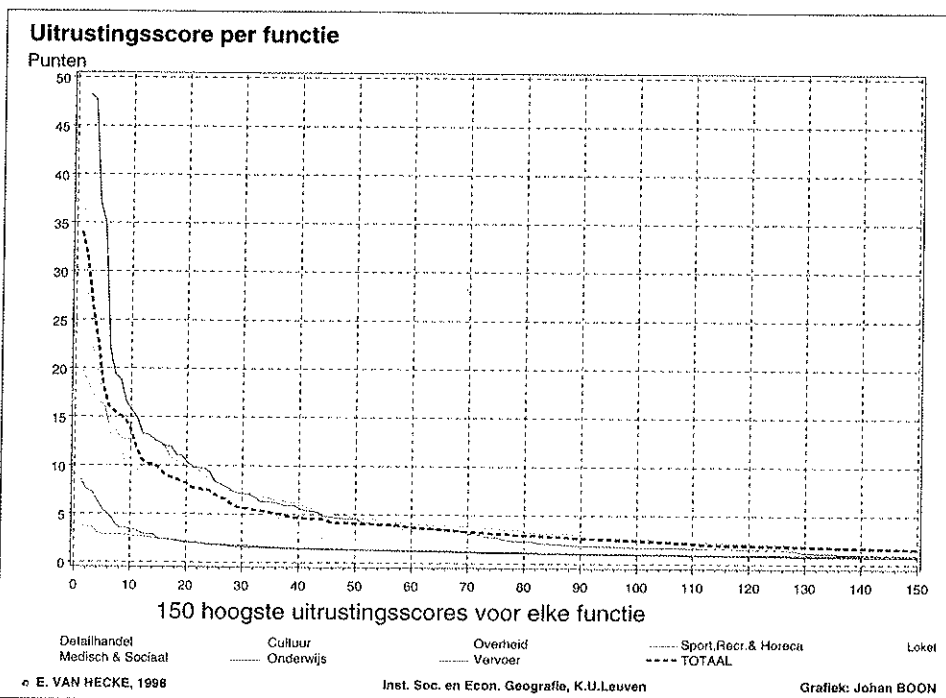
Bij de kwantitatieve methode wordt enkel met aantallen en tewerkstelling rekening gehouden.

II.10. De globale uitrusting en haar structuur

II.10.1. De absolute uitrusting

Methodologie

Het hele systeem van punten zoals in de vorige paragrafen beschreven, werd berekend op basis van aantallen voor het Rijk, conform aan de methodologie die in de vorige hiërarchie toegepast werd ("zeldzaamheid" of frequentie van uitrustings-elementen). De quoteringen werden dus op 1.000 of 500 punten herleid op niveau van het Rijk voor elke functie afzonderlijk. Met het oog op de bepaling van de globa-

Figuur 1 – Verloop van de uitrustings-score voor de verschillende functies voor de 150 gemeenten met de hoogste totale score

Tabel 1 – Gemiddelde score per functie voor enkele gemeentegroepen (elke functie: Rijk = 1.000)

Rang	Detailhandel	Cultuur	Overheid	Sport	Loket	Medisch Sociaal	Onderwijs	Vervoer	8 Functies op 1.000
1- 5	24,3	33,1	20,2	5,9	46,0	17,2	41,6	14,4	26,6
6- 10	10,9	17,8	22,0	6,3	17,5	13,8	21,1	7,8	15,1
31- 35	4,4	3,8	6,8	3,2	6,0	7,5	7,0	3,2	5,4
51- 55	4,0	3,6	4,7	3,4	5,6	3,8	4,3	3,0	4,0
96- 100	2,8	2,2	1,6	3,2	4,3	2,0	1,9	2,3	2,4

le uitrustingsgraad achten we het immers niet opportuun elke functie een gelijk gewicht te geven. Het is immers zo dat alle functies zomaar niet gelijkwaardig zijn. Vier functies worden ter waarde van 1.000 punten meegenomen: onderwijs, detailhandel, sociaal-medische infrastructuur, cultuur. Op grond van verschillende argumenten worden de vier overige functies voor 500 punten meegenomen.

- De functie sport, recreatie en horeca bv. is samengesteld uit uitrustingselementen waarvan de draagwijdte erg verschillend is: veel gemeenten hebben een zwembad of een sporthal en het kenmerk is dus maar relatief differentiërend; het gebruik is relatief zwak gemeenteoverschrijdend. In sommige gevallen is de sportaccommodatie sterk uitgebouwd maar dan in functie van een gebruikersbevolking uit een zeer ruim hinterland, nl. in verband met toerisme en recreatie: dit is bv. het geval voor Kustgemeenten. Ook de hotelfunctie is erg verscheiden qua cliënteel: zakenwereld en internationaal toerisme in de grotere steden; vakantiegangers in Kustgemeenten en gemeenten van de Kempen en de Ardennen met toeristisch potentieel. Globaal genomen is het gebruik van die infrastructuur voor het verwachte kleinstedelijke ommeland niet zo belangrijk. Daarom wordt die functie voor 500 punten meegenomen.

- De functie overheid is een functie die erg sporadisch door het publiek wordt gebruikt. Wellicht is in het hiërarchisch denken het gewicht gegeven aan hoofdplaatsen van de gerechtelijke en administratieve arrondissementen vrij groot, zodat uit het onderzoek van de resultaten is gebleken dat deze nogal zwaar doorwegen hetgeen ons geen noodzaak lijkt, ook omdat veel van die hoofdplaatsen hierdoor een scheefgetrokken structuur hebben. Een weging op 500 punten lijkt ons naar een evenwichtiger situatie te leiden.

- De functie "loket" omvat een aantal indicatoren die eveneens slechts sporadisch door het publiek worden gebruikt (specifieke postinfrastructuur) of slechts door een beperkte groep van de bevolking (RVA, interimbureaus). De indicator uit de bankwereld is genomen om een indicator uit de privé-bedrijven te hebben en is op zich maar een indicator. Al deze redenen hebben er ons eveneens toe gebracht deze functie voor 500 punten mee te nemen.

- Ten slotte is de functie verkeer en vervoer een indicator op zich maar hangt ook samen met de andere functies. Het onderzoek van de resultaten laat ook zien dat er soms beïnvloeding is van de nummering van de lijnen door de Lijn en de TEC (één doorlopende lijn of een aantal opgesplit-

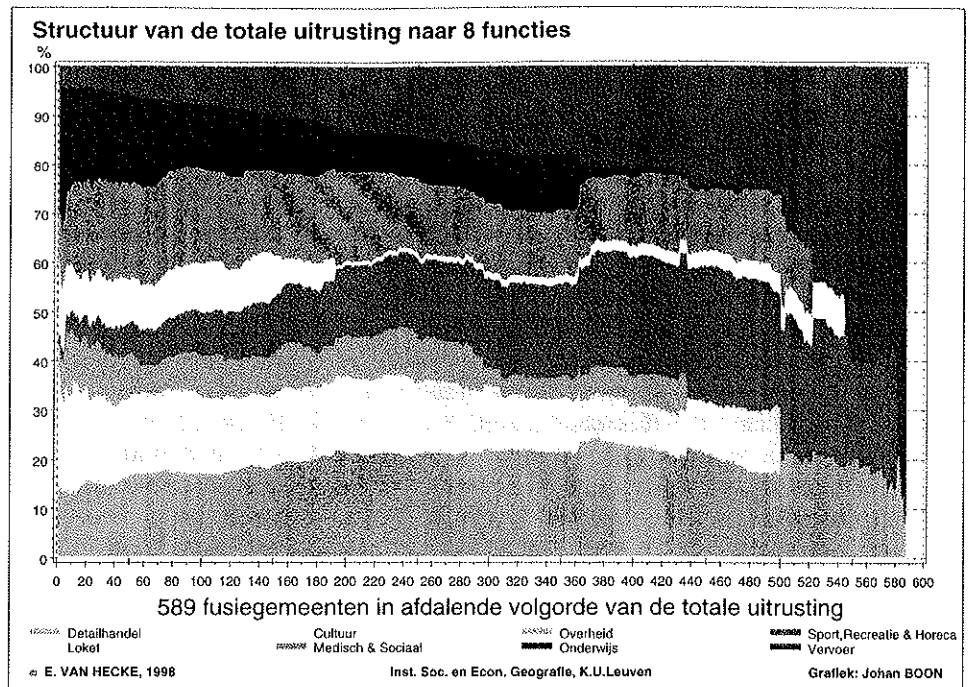
ste lijnen waardoor het aantal beïnvloed wordt). Daarom wordt ook deze functie voor 500 punten meegenomen.

Figuur 1 toont het verloop van de quoteringen voor de verschillende functies. De grafiek toont aan in welke mate het afdalend verloop voor elke functie verschillend is. De intensiteit waarmee dit gebeurt vertoont wel enige verschillen (zie ook tabel 1). In het bijzonder valt het minder differentiërend karakter op voor de functie vervoer en voornamelijk voor de functie sport-recreatie en horeca. Daarentegen hebben de functies cultuur en onderwijs een sterk verschillende score in de grootste en de kleinere gemeenten. De loketfunctie vertoont eerst grote verschillen om daarna meer af te vlakken. Voor de overheidsfunctie geldt het omgekeerde dan voor de loketfunctie. De score blijft eerst hoog en daalt daarna sterk. De detailhandelsfunctie neemt hierbij een middenpositie in. De medische functie ten slotte neemt ook een middenpositie in maar hier is de daling geleidelijker dan voor de detailhandel. Wordt voor elke gemeente de totale index op 100 gebracht (figuur 2) zodat de structuur kan afgelezen worden, blijkt duidelijk uit de grafiek dat sterke schommelingen kunnen optreden in de eerste 15 gemeenten maar dat men nadien een vrij regelmatig patroon heeft. Naargelang de gemeente kleiner wordt, neemt het relatief aandeel van het vervoer toe en ook van de sport- en recreatieve functie. Het aandeel van de detailhandel neemt zwak toe. De onderwijsfunctie, de overheidsfunctie en in het bijzonder de loketfunctie zijn functies die grotendeels verdwijnen in de kleinere gemeenten. In de zwak uitgeruste gemeenten zijn enkele functies duidelijk afwezig.

De acht functies worden opgeteld en de globale uitrustingsindex wordt opnieuw op 1.000 gebracht. De hoogste uitrustingsindex is die van Antwerpen met ca. 34 punten gevolgd door die van Brussel met 31 punten en Gent met 26 punten. Voor de zuiver kwantitatieve uitrustingsindex wordt een waarde 56 bereikt voor Antwerpen, voor Brussel 51 en voor Gent 36. De omvang van Antwerpen t.o.v. Gent blijkt dus duidelijk uit de kwantitatieve index. Een vergelijking met de index van Brussel is niet relevant, in die zin dat het alleen maar gaat over de gemeente Brussel. Het is belangrijk te benadrukken dat de gebruikte gemengde kwalitatieve/kwantitatieve index een onbenoemd getal is en dat de indices van verschillende steden alleen met mekaar vergeleken kunnen worden in het licht van een rangorde. Men mag niet stellen dat een stad met een index die dubbel zo hoog is als die van een andere stad tweemaal

Figuur 2 – Structuur van de totale uitrusting naar acht functies

beter uitgerust is; men mag alleen stellen dat de index dubbel zo groot is... De kwantitatieve index kan anders geïnterpreteerd worden. Hier kan de uitrusting van elke stad geplaatst worden ten opzichte van het Rijk (voor wat betreft de weging van de hier opgenomen indicatoren) op 1.000 gebracht of ten opzichte van de grootste stad (Antwerpen = 1.000).

Het fusie-effect evalueren is dus niet meteen mogelijk. Het is een feit dat de bevolkingsverhouding tussen fusiegemeente en centrumgemeente geen criterium is; het kan louter een aanduiding zijn. Deze indicator dient zeker aangevuld te worden met de aard van de kernen die erbij gekomen zijn. Men kan zeker stellen dat, op misschien een uitzondering na, de uitrustingsverhoging kleiner zal zijn dan de bevolkingstoename. Immers, een aantal criteria zijn kwalitatief (dus al of niet aanwezig zijn in de gemeente: voor een kleine stad die kernen erbij krijgt, zal dit niet veel invloed hebben; voor het samenbrengen van twee middelgrote kernen kan het resultaat al verschillend zijn), andere zijn kwantitatief maar voor bepaalde functies (cultureel centrum, hospitaal,...) zal het eerder zelden voorkomen dat zulke uitrustingen op twee plaatsen in dezelfde gemeente voorkomen. Voor andere, zoals sommige indicatoren voor de kleinhandel, restaurants, soms voor scholen maar niet courant... kan het sommeren tot een grotere uitrustingsindicator leiden.

II.10.2. De uitrusting per inwoner

De rangschikking op basis van de absolute cijfers laat een afweging toe van de verschillende gemeenten tegenover mekaar. De verhouding van de uitrustingspunten gerelateerd ten opzichte van de eigen bevolking laat toe een uit-

spraak te formuleren over het relatief overschot aan uitrusting en is dus een indicator voor een centrale functie. Hier dient echter het onderscheid gemaakt te worden tussen de gemengde kwalitatieve/kwantitatieve uitrustingsindex die werd gebruikt om de hiërarchie te bepalen en de zuiver kwantitatieve uitrustingsindex die dichter aanleunt bij de bevolkingssom van de eigen gemeente plus eventueel van "afhankelijke" omliggende gemeenten.

Theoretisch is voor de afweging ten opzichte van de bevolking de kwantitatieve uitrustingsindex de meest aangewezen. Deze zal verder gebruikt worden. Er moet wel benadrukt worden dat deze uitrusting per inwoner beïnvloed wordt door de omvang van de gemeente, zowel in bevolkingsaantal als in oppervlakte: het is een kwestie van relatieve concentratie rond een centrale kern.

II.10.3. De structuur

Bepaalde nederzettingen bekomen hun absolute waarde op basis van het sterk uitgebouwd zijn van een bepaalde functie terwijl andere functies minder belangrijk zijn. We gaan ervan uit dat voor de bepaling van de plaats in de nederzettingsstructuur, het ook belangrijk is dat een plaats die als stad betiteld wordt, zou gekenmerkt worden door een vrij evenwichtige functionele structuur.

De evenwichtige of onevenwichtige uitbouw werd bepaald door het invoeren van de index die steunt op zeven functies, nl. de zeven minst belangrijke functies of omgekeerd een index waarbij de belangrijkste functie wordt weggelaten. Deze kan voor elke gemeente verschillend zijn. De nieuwe gemeentelijke scores worden terug opgeteld en herleid tot 1.000 voor het Rijk. Indien een gemeente evenwichtig is uitgebouwd is de nieuwe score weinig verschillend.

Op basis van deze benaderingen wordt nagegaan of een gemeente niet ten onrechte hoog geplaatst is en er dus een correctie naar categorie moet doorgevoerd worden. Het beschouwen van zeven functies na weglating van de belangrijkste (al of niet "storend") en het terugbrengen van alle gemeentelijke aangepaste cijfers op 1.000 voor het Rijk en ze dan verhoudingsgewijze terug te herverdelen lijkt ons een goed operationeel criterium. Hierdoor dalen de gemeenten in rangorde waarvan de globale index in sterke mate op één functie steunt.

Gemeenten die in de lijst van de hogere uitrustingscores opvallen door het bereiken van die hogere score door een monofunctionele uitrusting zijn Diepenbeek (onderwijsfunctie, universitaire Campus), Edegem (medische functie, universitaire kliniek), waarbij de andere functies zeer zwak zijn. Duffel heeft een sterk uitgesproken medische score (beïnvloedt de totale score voor de helft) en zonder die functie komt de totale score onder de grens die we voor een globale uitrusting in acht nemen. Andere specifieke functies maar die in een minder monofunctioneel kader voorkomen, worden in de hiërarchiebepaling besproken indien dit relevant is.

III. De actualisering van de invloedssferen

III.1. Methode

De actualisering greep plaats binnen een project gefinancierd door het FWO. Dit onderzoek gebeurde met de medewerking van professor Mérenne van het Geografisch Instituut van de Universiteit van Luik. Er werd een enquête opgesteld die via de scholen verspreid werd, meer specifiek via de leerkrachten geografie van het zesde jaar. Daar staat immers de stadsgeografie met stadshiërarchie en invloedssferen op het leerplan zodat de leerlingen in dit kader een inhoudelijk inleiding kregen omtrent de vragenlijst. Het grootste deel van de enquête werd door de ouders ingevuld terwijl een laatste vraag door de jongeren zelf moest beantwoord worden teneinde ook de koopgerichtheid van de 18-jarigen te bevragen. Door deze enquête werden de jongeren en hun ouders bereikt, dus een groot deel van de bevolking maar niet iedereen zodat enkele correcties moeten toegepast worden om de representativiteit van de steekproef te verbeteren. Men meende echter dat een enquête bij bevoorrechte getuigen nu nog minder representatief zou zijn dan dertig jaar geleden wegens de mobiliteit van tewerkstelling in de onderwijswereld, de post... Er werd in een partieel onderzoek immers vastgesteld dat een onderwijzer bv. die bevraagd werd aangaande oriëntatie voor handel en diensten van dorp a maar uit dorp z kwam geen zinvol antwoord kon formuleren. Teneinde ruimtelijk representatief te zijn diende het aantal enquêteerde personen groot te zijn. Een rechtstreekse enquêtering vanuit de projectverantwoordelijken zelf was materieel niet mogelijk, daarom werd voor deze werkwijze via het onderwijs gekozen temeer gelet op de goede sa-

menwerking tussen de betrokken universitaire instituten en de onderwijswereld. Er werd evenwel aanvullend terreinwerk uitgevoerd waar in een aantal handelskernen van kleine steden en goed uitgeruste gemeenten de kooporiëntering werd bevraagd en in functie van de leeftijd gedepouilleerd. Hieruit bleek uiteraard de hogere gerichtheid van de ouderen naar de eigen gemeente (in plaats van de nabije kleine stad) of de nabije kleine stad (in plaats van de verderaf gelegen regionale of grote stad). Op basis van deze waarnemingen en het belang van de ouderengroep werd een correctie toegepast waarbij de gerichtheid naar de eigen gemeente en de nabije kleine stad werd verhoogd. Zowel voor de handel als voor de diensten werd voor de verschillende rubrieken telkens meer dan één bestemmingsmogelijkheid bevraagd omdat er kan verondersteld worden dat voor eenzelfde soort goederen of eenzelfde dienst nu eens het ene dan het andere centrum in aanmerking komt. De verhoogde mobiliteit van de verbruiker enerzijds, zijn meereisend karakter anderzijds zal de gerichtheid op meerdere centra zeker in de hand werken. In de vragenlijst werd daarom een frequentierangorde ingevoerd: "meestal", "dikwijls", "af en toe". Naargelang van het aantal gebruikte frequenties werd ofwel een gewicht 3/2/1 of 2/1 toegekend. In de eerste plaats werd gewerkt met de frequenties "meestal" en "dikwijls", niet alleen omdat bleek dat de derde kolom in veel gevallen niet was ingevuld maar ook omdat sommige "af en toe"-bestemmingen beantwoorden aan bestemmingen die misschien nog minder dan 1/3 gewicht verdienen. Het zijn vaak specifieke handelsapparaten zoals Makro's, Ikea's... Omdat bij de ene respondent er één bestemming is, bij een andere twee of drie, wordt er telkens met breuken gewerkt zodat elke respondent aan één eenheid beantwoordt. Wordt er maar één bestemming gegeven, dan wordt die de volledige waarde toegekend. Dit laatste geval komt frequent voor bij respondenten die in een grootstad wonen en hierdoor niet aangewezen zijn op andere centra. Het is belangrijk te onderstrepen dat de bekomen fluxen beantwoorden aan bezoekers-, of consumenten- of inwonersequivalenten. Het aantal mensen dat in de loop van het jaar een bepaald centrum aandoet is uiteraard groter. De meeste consumenten worden dus over meerdere centra verdeeld.

De representativiteit van de enquête kan als gunstig beschouwd worden. De ruimtelijke respons is zeer goed verdeeld en in het totaal werden ca. 30.000 bruikbare enquêtes verwerkt, dit betekent van 30.000 huishoudens.

III.2. De output

De resultaten van de enquête laten toe een matrix op te bouwen met aan de ene kant de 589 Belgische gemeenten waar kopers en gebruikers van diensten wonen en aan de andere kant de Belgische gemeenten en buitenlandse buurgemeenten (of steden) naar waar de bevolking zich richt voor de aankoop van goederen of verbruik van diensten. Het is dus mogelijk om aan de ene kant te bepalen naar welke

plaatsen de bevolking van een gemeente zich richt, aan de andere kant om te bepalen vanwaar alle klanten komen die zich richten op een bepaald centrum, dit is de invloedssfeer van de gemeente. Er kunnen fluxen bepaald worden voor de verschillende soorten goederen wat betreft de handel enerzijds en voor de verschillende soorten diensten anderzijds.

Uit de enquêteresultaten kunnen fluxen bepaald worden waardoor een rangorde van gemeenten kan opgesteld worden op basis van de respectievelijke inkomende fluxen. De aantallen (of breuken hiervan) antwoorden worden in bevolkingsequivalenten omgezet, zodat voor elke variabele de fluxen voor alle gemeenten samen gelijk zijn aan de totale Belgische bevolking. Voor elke variabele kan voor elke 'woongemeente' bepaald worden in welke mate de bevolking op de eigen en op andere gemeenten is afgestemd. Hieruit komen centra tot uiting en gemeenten die op die centra zijn afgestemd. Dit zijn dan centra met een 'invloedssfeer'. De centra die zo op een spontane wijze uit die fluxen verschijnen, verschillen naargelang van de onderzochte variabele.

Verschillende gemeenten combineren het hebben van een invloedssfeer met een eigen afhankelijkheid van een groter centrum. Concreet betekent dit dat een 'secundair' centrum met een eigen maar zwakke invloedssfeer verdoken kan voorkomen door het behoren van diezelfde gemeenten tot de dominante invloedssfeer van een centrum met een grotere aantrekkingskracht.

Omdat er in beide databanken (die van de uitrustingsgraad op basis van exhaustieve databanken en die op basis van de 'gerichtheids'enquête) een graad van onzekerheid is, leek het opportuun om de waarden uit de twee benaderingen dichter bij elkaar te brengen. Hiervoor werden de uitrustingscores omgezet in bevolkingsequivalenten en vergeleken met de bezoekersfluxen eveneens in bevolkingsequivalenten omgezet. De fluxen uit de enquête werden aangepast in de richting van de "uitrustingsfluxen", maar met een maximale correctie van 25% in beide richtingen. Wordt een plaats opgewaardeerd, dan betekent dit ook dat de flux van de verschillende gemeenten naar die plaats in dezelfde mate wordt opgetrokken en dat dus de relatieve afhankelijkheid van een gemeente ten opzichte van twee plaatsen hierdoor kan verschuiven. Dus zowel de reeds aangehaalde correctie van de ouderen als die van de afstemming op beide benaderingen heeft dus een invloed op de invloedssferen.

Om tot een synthese in de gerichtheid te komen teneinde een parallel te kunnen doortrekken met het uitrustingsonderzoek, dient er een combinatie van functies uitgevoerd te worden. De keuze van de functies of variabelen binnen deze functies hangt af van het gevolgde doel, nl. van het hiërarchisch niveau dat nagestreefd wordt: het dagelijkse, het periodieke of het meer uitzonderlijke. Een correcte vergelijking tussen beide benaderingen kan niet doorgevoerd worden omdat het weinig zinvol is om aan de zijde van 'gerichtheden' rekening te houden met door de overheid vastgelegde werkingsbereiken (vredegerechten,

belastingkantoren, rijkswachtbrigades...). Aan de zijde van de gerichtheden werd dan hoofdzakelijk met de 'spontane' gerichtheden rekening gehouden, nl. handel, onderwijs, geneeskundige verzorging, enkele indicatoren voor de recreatie. Voor de onderwijsfunctie werd geen rekening gehouden met de enquêtegegevens doch wel met de gegevens van de volkstelling zodat hier meteen met de volledige populatie kon rekening gehouden worden.

Voor de afbakening van de invloedssferen van de grote steden werd rekening gehouden met uitzonderlijke aankopen, ziekenhuizen, bioscopen, theater, opera en concertbezoek. Voor de afbakening van de invloedssferen van de regionale steden werd rekening gehouden met periodieke en uitzonderlijke aankopen, ziekenhuizen, bioscoop, theater, opera en concerten, restaurantbezoek.

Voor het definiëren van centra die gekenmerkt worden door het leveren van periodische goederen en diensten, wordt gebruik gemaakt van de gerichtheid berekend op basis van verschillende functies en elementen: aankoop van periodieke goederen voor de handel, secundair onderwijs voor de onderwijsfunctie, hospitalen en poliklinieken voor de gezondheidssector, bioscoop, theater, opera en concert (voor een kleiner aandeel dan voor de regionale en grootstedelijke functie), restaurantbezoek.

Indien rekening gehouden wordt met de dominante afhankelijkheid komen dus centra aan bod (al of niet met invloedssfeer) die voor deze aard van goederen en diensten een behoorlijk aanbod hebben. Gelet op de gekozen functies komen zulke centra in aanmerking om als 'kleinstedelijk centrum' beschouwd te worden. De uiteindelijke definiëring van kleinstedelijk centrum dient echter verder verfijnd te worden, hetgeen hierna gebeurt. Er wordt van uitgegaan dat of een nederderzetting al of niet kleine stad is, niet alleen afhangt van het bestaan van een invloedssfeer maar eveneens van de absolute uitrusting.

Enkele belangrijke kengetallen die uit de fluxenbepaling konden afgeleid worden, zijn opgenomen in de tabellen die hierna bij elk hiërarchisch niveau zijn opgenomen.

IV. De actualisering van de hiërarchie

IV.1. Methodologie

Als basis voor de rangschikking van de plaatsen werd de kwalitatieve/kwantitatieve index genomen. We gaan er evenwel van uit dat de rang die een gemeente inneemt in de rangschikking naar afdalende volgorde als dusdanig niet het enige criterium is om een gemeente in een bepaald niveau onder te brengen. In eerste instantie dient rekening gehouden te worden met het effect van de gemeentefusies. De bepaling van de uitrusting van een gemeente greep plaats op basis van statistisch materiaal en inventariserende lijsten die slechts op niveau van de fusiegemeente inlichtingen verstrekken. In de realiteit kunnen bepaalde functie-elementen uitgesmeerd zijn over meerdere woonkernen. We gaan ervan uit dat om geografisch als stad beschouwd

te worden er (minstens) één kern een 'stedelijke' allure moet hebben.

Op de tweede plaats dient onderzocht op welke manier de score is behaald, nu niet ruimtelijk maar functioneel. Om als stad beschouwd te worden, gaan we ervan uit dat de uitrustingscore die de gemeente heeft behaald, steunt op meerdere gunstige waarden voor de verschillende functies. Immers, indien een hoge waarde voor de globale uitrustingsindex in grote mate wordt behaald door een gunstige index voor één enkele functie (of twee), beantwoorden geen stedelijke kenmerken aan die gemeentelijke score omdat ervan uitgegaan wordt dat een stad een multifunctioneel centrum dient te zijn. Om de multifunctionaliteit te onderzoeken werd een score berekend op basis van zeven functies, nl. waarbij telkens de hoogste score onder de acht functies buiten beschouwing werd gelaten. De weglaten score verschilt dus van gemeente tot gemeente. Indien een gemeente een 'evenwichtige' uitbouw heeft zal haar rangorde ten opzichte van de andere gemeenten weinig veranderen. Indien de score vooral door één functie werd behaald, zal de betrokken gemeente in rangorde gevoelig dalen. Aldus wordt een nieuwe rangschikking van de gemeenten bekomen.

Op de derde plaats dient onderzocht of de score toch niet te veel is beïnvloed door de omvang van de gemeente. Hoewel er gebruik werd gemaakt van een kwalitatieve/kwantitatieve benadering, is tot op zekere hoogte het kwantitatieve (dat voor bepaalde elementen of functies het meest representatief leek) voor enkele functies beïnvloed door het bevolkingsaantal. Daarom wordt gebruik gemaakt van aanvullende indicatoren die wijzen op de verhouding tussen de uitrusting en het bevolkingsaantal of tussen de uitrusting en het gebruik ervan door de eigen bevolking of op de aantrekkingskracht van de beschouwde gemeente op bevolking van buiten de gemeente. De eerste indicator is afgeleid van de uitrustingsberekeningen maar waarbij nu gesteund wordt op een volledig kwantitatieve berekening van de uitrusting, aangezien het hier immers gaat over een afwegen van uitrusting en bevolking. Bij de kwantitatieve uitrusting per inwoner wordt de globale uitrusting genomen en gerelateerd aan de bevolking. Hieruit moet blijken in welke mate de uitrusting al of niet voldoet voor de eigen bevolking. De globale uitrusting van alle gemeenten van België wordt op evenveel punten gebracht als het bevolkingaantal. Op niveau van België bedraagt de uitrusting per inwoner dus 1; beter uitgeruste gemeenten hebben een waarde groter dan een. In principe zou zulke waarde verwacht worden van een stad, aangezien die een deel voorzieningen voor haar ommeland heeft.

De overige indicatoren zijn berekend op basis van de resultaten van de enquête, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen een interne flux en een externe flux. De interne flux beantwoordt aan het deel van de bevolking van de eigen gemeente dat zich richt op de voorzieningen die in de gemeente aanwezig zijn. De gerichtheid op de eigen kern voor de aankoop van periodieke goederen, voor onderwijs en diverse diensten (medische verzorging, ont-

spanning) moet een weerspiegeling zijn van de uitrustingsgraad van de gemeente. De waarde wordt echter ook beïnvloed door de geografische ligging van de gemeente. Een gemeente die bij een grotere stad ligt, zal in mindere mate gericht zijn op de eigen kern dan een gemeente die in de ruimte geïsoleerd is.

De externe flux geeft de flux van de gebruikers van de voorzieningen van een bepaalde gemeente maar waarbij de gebruikers in een andere gemeente wonen. De externe stroom kan op twee manieren berekend worden. Enerzijds kan deze externe flux in verhouding gebracht worden tot de interne flux (consumenten van de eigen gemeente) of tot de totale bevolking van de gemeente. Aldus kan men omwille van de attractiviteit van bepaalde functies externe fluxen aantrekken, hoewel de gerichtheid op de eigen gemeente zwakker kan zijn. Er kan dus eventueel een zekere compensatie optreden. Een weinig uitgesproken gerichtheid op de eigen gemeente en een weinig uitgesproken externe flux wijzen op een zwakke uitrusting.

Ten slotte wordt ook aandacht geschonken aan de geografische ligging van de bestudeerde gemeenten, nl. de ligging ten opzichte van andere steden, een mogelijke grensligging... om de kwantitatieve indicatoren te kunnen interpreteren.

IV.2. De bepaling van de hiërarchie

De basis voor de rangschikking der steden naar uitrusting is de kwalitatieve/kwantitatieve index. Op basis van de score behaald voor de overige hierboven beschreven indicatoren wordt onderzocht of elke gemeente die in de rangschikking voorkomt al of niet als "stad" kan weerhouden worden. Er wordt in België op basis van de uitrustingsgraad en het verzorgingsgebied het onderscheid gemaakt tussen grote, regionale en kleine steden. Naar uitrusting zijn de niveaus ondubbelzinnig bepaald, in die zin dat de uitrusting van een stad van hoger niveau ook de uitrusting omvat van een lager niveau. Naar verzorgingsgebied kunnen echter meerdere afbakeningën onderscheiden worden. Voor een grote stad heeft de grootstedelijke invloedssfeer betrekking op de desbetreffende functies. Maar op basis van de regionale functies (diegene die specifiek zijn voor een regionale stad) kan er voor een grote stad ook een regionaalstedelijke invloedssfeer afgebakend worden. Deze is uiteraard kleiner dan de grootstedelijke invloedssfeer. Zo ook hebben zowel een grote als een regionale stad ook een kleinstedelijke invloedssfeer die overeenstemt met de specifieke kleinstedelijke functies. Een grote stad heeft dus naast haar grootstedelijke invloedssfeer een invloedssfeer op "regionaalstedelijk" en op "kleinstedelijk" niveau.

IV.2.1. De grote steden

Uit de verschillende indicatoren blijkt dat er duidelijk twee zeer grote steden en twee grote steden zijn, nl. enerzijds Brussel en Antwerpen, anderzijds Gent en Luik. Uiteraard worden de cijfers beïnvloed door de administratieve dimensie van de stad, nl. de centrumgemeente. Dit verklaart

waarom Brussel niet hoger scoort dan Antwerpen. Op een geografische basis, nl. waarbij ook aangrenzende gemeenten zoals Elsene, Etterbeek in de berekening van de scores zouden begrepen zijn, zouden de scores duidelijk hoger liggen omdat een deel van de functies die tot de stadskern behoren op het grondgebied van die gemeenten liggen. Zo komt Brussel dan duidelijk op de eerste plaats terwijl Antwerpen een intermediaire positie inneemt tussen Brussel enerzijds en Luik anderzijds.

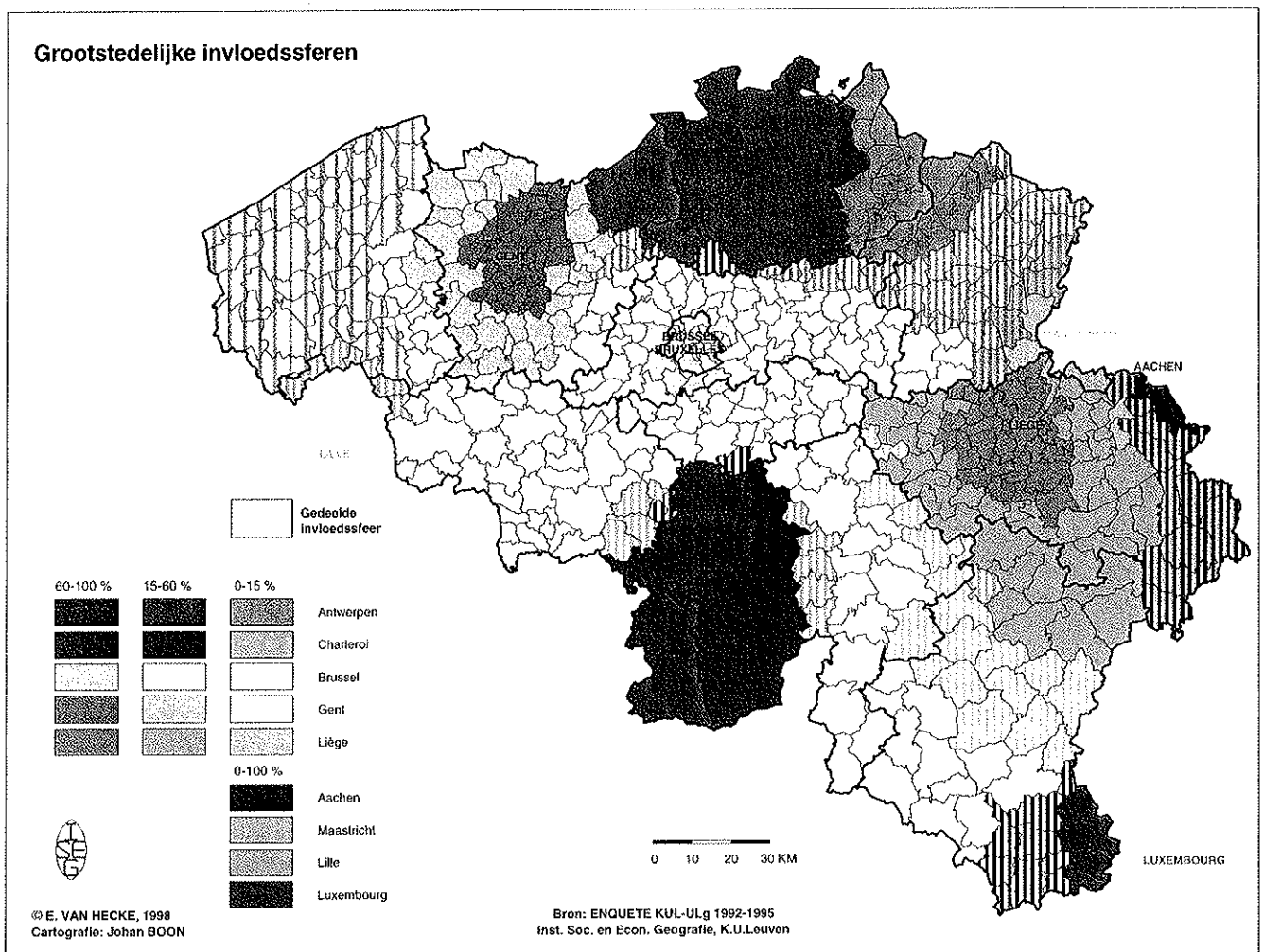
Charleroi komt duidelijk op de vijfde plaats en er stelt zich het probleem of Charleroi als kleinste grootste stad dan wel als grootste regionale stad dient beschouwd te worden. Op basis van de acht functies is het verschil groter tussen Luik en Charleroi dan tussen Charleroi en de eerstvolgende stad, nl. Bergen. Op basis van de zeven functies, de belangrijkste buiten beschouwing gelaten, situeert Charleroi zich 'op gelijke afstand' tussen Luik en nu Namen, Bergen zijnde op basis van dit criterium op de tiende plaats. Naar aantal aangetrokken bezoekers situeert de flux naar Charleroi zich ongeveer op een gelijkaardig verschil tussen Luik enerzijds en Hasselt anderzijds voor

wat betreft het 'grootstedelijk' en het 'regionaalstedelijk' niveau. Voor wat betreft het 'kleinstedelijk' niveau zijn de verschillen duidelijk groter naar de daarna volgende steden (Brugge komt nu op de zesde plaats) en is het verschil groter ten opzichte van die steden dan ten opzichte van Gent en Luik die een quasi-gelijke flux ontwikkelen. Naargelang van het gekozen criterium merkt men dat vanaf de zesde plaats er zich binnen een groep van zowat gelijkaardige scores rangordeveranderingen voordoen terwijl Charleroi altijd duidelijk de vijfde plaats inneemt. Uit een uitgevoerde clusteranalyse situeert Charleroi zich nu eens (naargelang van het aantal weerhouden groepen) als regionale stad, nu eens als grote stad. Op basis van deze waarnemingen wordt Charleroi als grote stad weerhouden. Ze kan echter omschreven worden als 'zwakker uitgeruste grote stad'.

De invloedssferen van de grote steden

De grootstedelijke invloedssferen van de grote steden zijn in omvang erg verschillend (figuur 3). De intensiteit

Figuur 3 – De invloedssferen op grootstedelijk niveau

van aantrekkingskracht neemt met de afstand af, maar ook op een verschillende manier. Dit hangt in het bijzonder af van de afstand tot een andere grote stad of tot een regionale stad. Dit is bijzonder goed af te lezen in de vorm en de intensiteit van de invloedssfeer in de verschillende richtingen voor wat Brussel betreft. Ten opzichte van eenzelfde afstand van Brussel is de intensiteit van relatie groter voor het noordwesten van Henegouwen en Waals-Brabant dan voor het arrondissement Leuven waar de grote regionale stad een tegengewicht biedt. Daarenboven is de lange uitloper naar het zuidoosten, bijna tot Aarlen, merkwaardig. Vanaf een bepaalde afstand lijkt deze geen dominante rol meer te spelen en haalt de meerwaarde van Brussel het op Charleroi en zelfs Luik. Dit betekent dat de invloedssfeer van Brussel in Wallonië een grotere oppervlakte bestrijkt dan in Vlaanderen. In Vlaanderen is een groot deel van de Brusselse invloedssfeer 'gedeeld', in een deel van Limburg met Antwerpen terwijl de minst duidelijke gerichtheid op een grootstad in West-Vlaanderen voorkomt. Voor een deel is die op Gent afgestemd, voor de andere helft verdeeld over Antwerpen en Brussel waarbij Gent dus 'overgesprongen' wordt. Daarenboven is die gerichtheid zwak, hetgeen overeenstemt met een sterke gerichtheid op de West-Vlaamse regionale steden. De hiërarchie tussen de grootsteden is ook in de invloedssferen te herkennen: in Vlaanderen is die van Antwerpen duidelijk groter dan die van Gent; in Wallonië is die van Luik duidelijk groter dan die van Charleroi. Van de buitenlandse nabije grotere steden is die van Rijsel de minst opvallende.

IV.2.2. De regionale steden

Volgend op de grote steden komt de groep van de regionale steden, groep die nogmaals in twee kan opgesplitst worden: de beter uitgeruste regionale steden en de gewo-

ne regionale steden. Op basis van de uitrusting vormt Kortrijk zowat het "scharnier", maar op grond van de aangetrokken bezoekers hoort Kortrijk duidelijk bij de grote regionale steden. Zo onderscheidt men in volgorde van belang Bergen, Namen, Brugge, Leuven, Hasselt en Kortrijk voor de eerste groep; Mechelen, Doornik, Aalst, Oostende, Verviers, Turnhout, La Louvière, Sint-Niklaas, Roeselare, Aarlen en Genk voor de tweede groep. Het is zo dat naar onder toe Genk de laagste score heeft, maar dat het verschil tussen Genk en de volgende gemeente (agglomeratiegemeenten van Brussel buiten beschouwing gelaten) groter is dan tussen Genk en Aarlen (die op de voorlaatste positie voorkomt), zeker indien op basis van de zeven belangrijkste functies wordt gewerkt en nog meer uitgesproken indien Genk wordt afgewogen ten opzichte van de daaropvolgende Vlaamse kleine steden (Geel, Dendermonde).

Bij wijze van voorbeeld worden de verschillende gebruikte indicatoren om de hiërarchie op te stellen voor de groep van de regionale steden voorgesteld in tabel 2.

Regionaalstedelijke invloedssferen

Niet alleen de regionale steden, ook de grote steden hebben een regionaalstedelijke invloedssfeer (figuur 4). De drie grootste steden hebben ook de grootste regionaalstedelijke invloedssfeer. Dit strookt met de algemene theorie: een grote stad biedt ook die diensten aan die 'regionaalstedelijk' zijn, maar aangezien ze ook nog meer aanbieden, wordt in het kader van multipurpose shopping het hoogste niveau aangedaan. De keuze tussen grote stad en regionale stad valt bv. goed waar te nemen in het zuidoosten van de provincie Antwerpen waar de invloedssfeer van Antwerpen veel verder doorloopt dan die van Turnhout. Deze algemene benadering kan echter door andere facto-

Tabel 2 – Indicatoren van uitrusting en attractiviteit voor de regionale steden

Regionale stad	Kwal. score 8 functies	Kwal. score 7 functies	Kwant. score/inw.	Totale flux/ interne flux	Totale flux/ bev. stad	Gerichtheid bevolking op eigen stad	
						niveau region. stad	niveau kleine stad
Bergen	16,1	14,2	1,7	3,0	2,4	79	84
Namen	15,6	16,9	1,7	2,7	2,3	83	89
Brugge	15,2	16,0	1,5	2,4	2,1	87	90
Leuven	14,8	15,4	2,3	3,6	2,9	80	85
Hasselt	13,7	15,4	2,2	4,8	4,0	83	86
Kortrijk	11,9	13,0	1,6	3,7	2,8	78	81
Mechelen	10,2	10,5	1,4	2,8	1,5	55	75
Doornik	10,2	10,3	1,4	2,3	1,8	79	84
Aalst	9,8	10,6	1,3	2,8	2,1	75	83
Oostende	9,2	10,0	1,4	2,3	1,8	77	84
Verviers	8,7	9,7	1,6	2,6	1,8	71	80
Turnhout	8,4	9,2	2,0	4,6	3,3	72	80
La Louvière	8,2	8,4	1,0	2,2	1,5	68	78
Sint-Niklaas	7,7	8,7	1,2	2,4	1,8	73	79
Roeselare	7,7	7,6	1,4	3,2	2,3	74	83
Aarlen	7,1	7,2	2,6	2,8	1,8	65	63
Genk	6,6	7,1	1,1	2,4	1,6	70	79

ren beïnvloed worden. Dit is bv. het geval voor de zone tussen Brussel en Leuven waar ondanks het verschil in rang de invloedssfeer van Leuven toch ver naar Brussel reikt. Het taalaspect kan uiteraard hier ter verklaring aangehaald worden. In functie van de geografische positie ten opzichte van de andere steden, hebben goed uitgeruste regionale steden ook een groot hinterland uitgebouwd. Dit is bv. het geval voor Hasselt en Namen. Daarentegen hebben regionale steden die halfweg tussen grote steden liggen een beperkter hinterland, hetgeen trouwens ook strookt met de uitrusting. Dit is bv. het geval voor Aalst, Mechelen, Sint-Niklaas. Vanuit de buitenlandse steden is vooral de invloed van Aken merkbaar. Net zoals de grootstedelijke attractie op een zekere afstand verzwakt, in het bijzonder waar een regionale stad heel wat taken overneemt, wordt hetzelfde waargenomen in de regionaalstedelijke invloedssferen. Hier worden dan een aantal taken overgenomen door kleine steden en richt de bevolking zich minder frequent naar de regionale stad, tenzij er geen volwaardige kleine stad is. Het eerste geval is algemeen: Hoei tussen Luik en Namen, Ieper, Poperinge, Veurne in het westen van West-Vlaanderen,

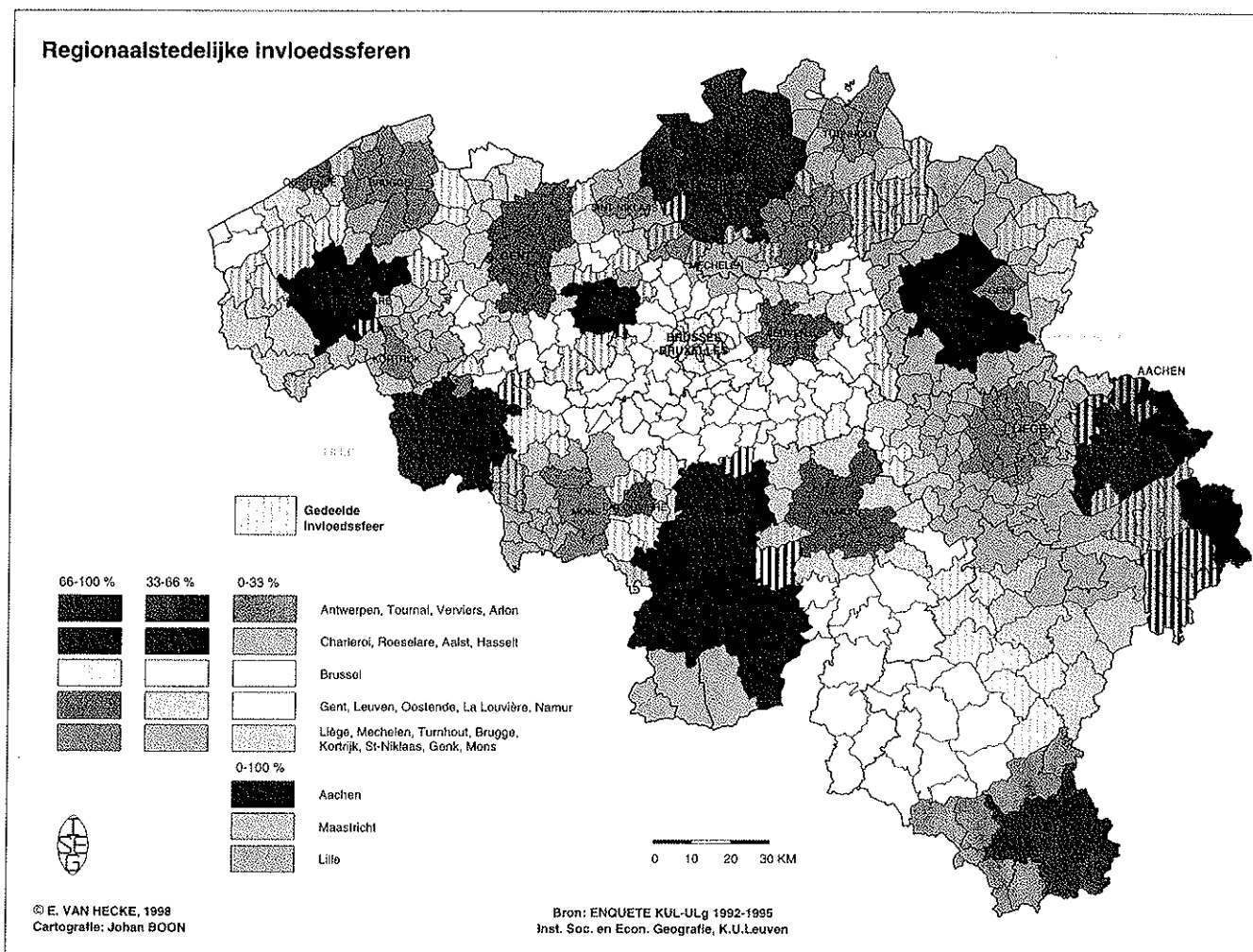
Lommel, Neerpelt, e.a. in het noorden van Limburg... Het tweede geval is minder algemeen en komt voor in de dunbevolkte zones zoals bv. ten zuiden van Charleroi waar de attractiviteit zich op een grotere afstand doorzet dan in het noorden. Merkwaardig is ook het terug 'verschijnen' van de attractiviteit van Brussel in de provincie Luxemburg. De kleine steden zijn niet goed uitgerust en vanaf een bepaalde afstand zal men zelfs Namen overspringen om zich op Brussel te richten.

IV.2.3. De kleine steden

Terwijl de splitsing tussen regionale en kleine stad geen grote problemen oplevert, is enerzijds de definiëring van de kleine stad naar onder toe niet zo evident en is anderzijds het al of niet onderbrengen van de gemeenten binnen bepaalde uitrustingsgrenzen in de klasse van de kleine steden ook niet altijd zo evident. De gevolgde werkwijze volgt hierna.

Het uitgangspunt voor de definiëring van het veld van de kleine steden is dat de minst goed uitgeruste kleine stad

Figuur 4 – De invloedssferen op regionaalstedelijk niveau

toch 1/3 van de uitrustingscore zou moeten halen van de kleine stad met de beste uitrusting. In de praktijk wordt 'beste' vervangen door het gemiddelde van de score van de eerste twee Waalse en de eerste twee Vlaamse kleine steden.

Alle gemeenten die binnen deze kwalitatieve score vallen, vertonen echter geen kenmerken om als kleine stad beschouwd te worden. Tussen de hoogste en laagste score van de regionale steden zijn er trouwens ook vijf gemeenten van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en die bezwaarlijk als regionale stad kunnen bestempeld worden alleen maar op basis van deze score. In de groep van de 97 aldus gedefinieerde gemeenten zijn er gemeenten die in de vorige hiërarchiebepaling als kleine stad werden bestempeld en andere niet. In deze laatste groep zijn er gemeenten die thans deel uitmaken van een agglomeratie van een stadsgewest terwijl er ook andere gemeenten in voorkomen. Het is duidelijk dat andere kengetallen en geografische factoren in aanmerking moeten genomen worden om uit die groep van 97 gemeenten de 'kleine' steden te definiëren. Dit zijn: de hogergenoemde kwalitatieve uitrusting op basis van zeven functies, de invloedssfeer, de afstand tot andere polen, de absolute omvang van de aange trokken bevolking, de extern aangetrokken bevolking, de betrokkenheid van de bevolking van de gemeente op de eigen kern.

Hoewel de bepaling van de hiërarchische scores op veel indicatoren berust, wordt geacht dat alle gemeenten die onder de 1/3-grens vallen niet a priori moeten buiten beschouwing gelaten worden maar dat binnen een marge hieronder de scores op de andere kengetallen moeten onderzocht worden, teneinde grensgevallen erbij te betrekken indien ze voor andere kengetallen zeer goed scoren. Zo zullen de gemeenten die binnen de drempel 1/3 - 1/4 vallen t.o.v. de maximale score geanalyseerd worden. Ook worden de gemeenten die binnen de overeengekomen grens ($>1/3$) voor de kwalitatieve uitrusting vallen, afzonderlijk onderzocht in het licht van hun scores op de andere kengetallen. Binnen de groep van de 97 gemeenten wordt in een eerste stap vertrokken van zeer zwakke drempelwaarden om gemeenten uit te schakelen, nl. er wordt verondersteld dat de gerichtheid op de eigen gemeente hoger moet zijn dan 30%; dat de verhouding van de totale bezoekers van de gemeente (intern en extern) ten opzichte van de totale bevolking van de gemeente meer dan 50% moet bedragen, dat de kwantitatieve uitrusting per inwoner hoger moet zijn dan 50%. Dit zijn eigenlijk zeer lage waarden, maar dit lijkt in een eerste stadium het meest opportuun.

Op basis van een gerichtheid van minder dan 30% op de eigen gemeente worden de gemeenten Schaarbeek, Sint-Gillis, Jette, Sint-Pieters-Woluwe, Sint-Jans-Molenbeek, Vorst, Diepenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Edegem, Boussu, Duffel, Watermaal-Bosvoorde, Dilbeek, Zaventem, Harelbeke, Schoten, Kapellen, Thuin buiten beschouwing gelaten omdat ze ook op de verhouding van de totale flux/bevolking van de gemeente en/of op de kwantitatieve uitrusting/inwoner voor de zeven functies zwak sco-

ren. De gemeenten Diepenbeek, Edegem, Duffel, Kapellen en Boussu vallen ook meteen buiten de rangschikking bij het uitschakelen van de belangrijkste functie die sterk is ontwikkeld (onderwijs of medische functie; detailhandel voor Kapellen) terwijl de overige functies zwak ontwikkeld zijn. De gemeente Philippeville scoort met slechts 29% op de gerichtheid op de eigen gemeente maar heeft een sterk externe flux en een hoge uitrustingsindex per inwoner en wordt voorlopig behouden.

Enkele gemeenten hebben een totale flux (intern en extern) ten opzichte van de bevolking die niet groter is dan de helft. Dit is een samengaan van een zwakke attractie op de eigen bevolking plus een (zeer) geringe externe attractie. Het betreft de gemeenten Temse en Willebroek bij de nog niet genoemde gemeenten, want heel wat van de voornoemde gemeenten zijn ook door een zeer lage waarde gekenmerkt. Gemeenten die op de kwalitatieve index op basis van de zeven functies (belangrijkste eruit gelaten) de 1/3-drempel niet halen worden niet meteen behouden, maar samen onderzocht met die gemeenten die op de kwalitatieve index voor de acht functies tussen de 1/4- en 1/3-drempel vallen; het betreft alleen Leuze-en-Hainaut. Niet minder dan 45 gemeenten vallen in dat beperkt interval. Een aantal hiervan vallen meteen weg op basis van dezelfde criteria als de gemeenten die boven de 1/3-drempel vallen. Twintig gemeenten vallen eruit op basis van een gerichtheid op de eigen gemeente kleiner dan 30%, eventueel in combinatie met een ander criterium (Koksijde, Overijse, Oudergem, Montigny-le-Tilleul, Fleurus, Westerlo, Koekelberg, Wommel, Flémalle, Grimbergen, Sint-Katelijne-Waver, Bonheiden, Belœil, Courcelles, Sint-Agatha-Berchem, Overpelt, Evere, Evergem, Ans en Yvoir). Op basis van een zeer zwakke externe flux gecombineerd met een zwakke aantrekking op de eigen bevolking vallen Hamme en Maldegem eruit. Gemeenten die op basis van de zeven functies de 1/4-drempel niet halen en alleen maar voor acht functies, worden er ook uitgelaten: de meeste zijn er al uit in combinatie met andere uitsluitingsstappen. Hierdoor vallen nog Neufchâteau, Nieuwpoort, Leopoldsburg en Zele buiten de weerhouden groep. Gemeenten die noch 0,9 halen voor de kwantitatieve index per inwoner voor de acht en voor de zeven functies, noch 40% aantrekking op de eigen bevolking, noch 0,8 voor de verhouding totaal aange trokken bevolking worden er ook uit verwijderd: het betreft Fleurus, Bornem, Tubeke, Lessen.

Van de overblijvende gemeenten worden die gemeenten weerhouden die tegelijkertijd aan volgende voorwaarden beantwoorden: een kwantitatieve index hebben voor zeven en acht functies die hoger is dan een, een totale flux hebben hoger dan een (dus intern+extern $>$ bevolking); een invloedssfeer hebben die de oppervlakte van de gemeente overschrijdt: aan al die voorwaarden beantwoorden de gemeenten Geldenaken, Chimay, Saint-Vith. Couvin komt maar aan 0,9 voor de flux/bevolking-verhouding, maar beantwoordt aan de andere voorwaarden en is geografisch in die mate analoog met Chimay dat ook die gemeente als kleine stad wordt beschouwd.

Worden niet weerhouden als kleine stad: Leuze omdat de laagste vier functies geen 25% halen van de totale quotering en omdat noch de aantrekking op de eigen bevolking 50% haalt, noch de flux/bevolking de eenheid bereikt (40%, 0.73); Saint-Hubert omdat noch de attractiviteit op de eigen bevolking 50% haalt, noch de flux kleiner is dan een (42%; 0.71). Daarenboven moet er met het volume rekening gehouden worden: minder dan 6.000 inwoners en minder dan 5.000 aangetrokken bevolkingseenheden, eigen bevolking inbegrepen. De laagste vier functies halen voor Wijnegem maar 24%. De zelfvoorziening bedraagt maar 37% en de zeer gunstige flux is uiteraard in verband te brengen met het shopping-center. De traditionele handelskern is klein. Globaal kan deze gemeente geen kleine stad genoemd worden. Zelzate is ook zwak voor vier functies (29%), haalt geen 40% attractiviteit op de eigen bevolking en slechts 0,78 voor de verhouding totale flux/bevolking. Er is in de reeks gemeenten tussen de 1/3-1/4-drempel één agglomeratiegemeente, nl. Dour. De scores die deze gemeente haalt zijn echter lager dan de andere weerhouden agglomeratiegemeenten. Het enige positieve is het bestaan van een gedeelde invloedssfeer, maar de rang voor de quotering op de kwalitatieve globale index is in die mate laag ten opzichte van de andere agglomeratiegemeenten dat Dour ook niet weerhouden wordt. De laagste vier functies halen maar 26% van het geheel.

Behalve de hierna besproken gemeenten Lanaken en Tessenderlo blijven er nog vijf gemeenten in de groep van de 1/3-1/4-drempel. Het gaat over de gemeenten Edingen, Rochefort, Hannuit, Bertrix en Hoogstraten. Ze hebben intermediaire waarden tussen de eerder weerhouden groep van Geldenaken-Chimay-Saint-Vith-Couvin en de hierboven beschreven niet-weerhouden gemeenten. De vijf overblijvende gemeenten hebben een waarde groter dan een voor de kwantitatieve uitrusting per inwoner, behalve 0,93 voor Hoogstraten. Hannuit en Hoogstraten hebben ook een coëfficiënt hoger dan 1 voor de flux/bevolking en hebben een aangetrokken bevolking van 13.000 inwoners, respectievelijk 17.000 inwoners. Hannuit sluit dus dicht bij de andere groep aan en wordt als dusdanig weerhouden. Aan de andere kant heeft Bertrix dat net boven de drempel valt goede scores voor de kwantitatieve uitrusting per inwoner en de zelfvoorziening en heeft een eigen invloedssfeer in het evenwel dunbevolkte gebied. Daarentegen scoort het qua absoluut volume laag zowel wat de kwantitatieve index betreft als het aantal inwoners en heeft een rangschikking op basis van de enquête die duidelijk lager ligt dan volgens de uitrustingsbepaling. Om al die redenen is het duidelijk dat Bertrix als goed uitgerust hoofddorp en niet als kleine stad moet bestempeld worden. Wat Edingen en Rochefort betreft, deze hebben lagere scores. Het verschil tussen die twee en het niet weerhouden van traditioneel beschouwde stadjes die onder de 1/4-drempel vallen zoals Aywaille, wijzen erop dat het verschil van de indices met de weerhouden groep Couvin-Chimay-Saint-Vith groter is dan met de reeds uitgeschakelde steden. Op die wijze worden ook alleen maar die steden – die

binnen de drempelwaarden 1/3-1/4 vallen – die minstens 10.000 inwoners aantrekken, hetgeen niet het geval is voor Edingen en Rochefort. Hoogstraten is de enige gemeente van Vlaanderen die er aan toegevoegd wordt in de drempelklasse 1/3-1/4 en die analoog met de weerhouden gemeenten Chimay, Couvin, een rol speelt in een grensgebied en een eigen invloedssfeer heeft uitgebouwd. Het enig zwakke punt is dat enkele functies zwakker ontwikkeld zijn.

Ten slotte zijn er een aantal geografische beschouwingen. In de eerste plaats wordt er van uitgegaan dat de kwantitatieve gegevens die uit de fusiegemeente blijken voornamelijk uit één kern afkomstig zijn, m.a.w. dat er in de fusiegemeente een duidelijke morfologische kern zou aanwezig zijn die als kleinstedelijk zou kunnen beschouwd worden. Of m.a.w. mogen de kwantitatieve gegevens niet bekomen worden door het sommeren van middelgrote of kleine waarden. Op basis hiervan vallen de fusiegemeenten Beringen, Heusden-Zolder eruit boven de drempel van 1/3; Houthalen-Helchteren in de klasse 1/3-1/4. Een tweede aspect is de ligging in de ruimte en ten opzichte van de buurgemeenten en hun hiërarchie. Ruimtelijk-planologisch gaan we er immers van uit dat een stad toch een structurerende waarde heeft en dat een aaneensluiting van gemeenten die alle tot de klasse van kleine stad zouden horen een geografische nonsens is, uiteraard rekening gehouden met afstanden en uitrusting van die gemeenten. De kernen van Geel, Mol, Lommel zijn voldoende in de ruimte afgescheiden en hebben elk een zodanig niveau dat ze elk een eigen betekenis hebben en uiteraard als kleine stad worden weerhouden. Het is anders gesteld met bv. Lanaken in Limburg, buurgemeente van Bilzen en Eisden-Maasmechelen die beide hoger liggen in de rangschikking terwijl Maasmechelen over de 1/3-drempel komt en functioneel onevenwichtig is uitgebouwd: de vier minst goed uitgebouwde functies bereiken slechts 21% van de totale quotering. Maasmechelen is eerder uitgegroeid als een banlieuegemeente van Maastricht en als een goed uitgeruste gemeente te beschouwen en niet als een kleine stad. Voor Tessenderlo is de problematiek licht verschillend: de gemeente situeert zich tussen de 1/3- en 1/4-drempel maar voor de rest zijn verschillende scores gunstig, van de aard van de weerhouden Waalse gemeenten die in die categorie vallen. Het verschil is echter de ligging ten opzichte van Leopoldsburg, Beringen waarbij het hier allemaal over behoorlijk goed uitgeruste gemeenten gaat met een relatief gunstige aantrekking op de eigen bevolking maar zonder onderlinge relaties. Het lijkt niet opportuun om Tessenderlo als "kleine stad" te beschouwen. De problematiek is analoog met de rij goed uitgeruste gemeenten Zele-Hamme-Temse-Bornem-Willebroek die elk een zekere rol spelen voor de eigen bevolking, weinig interactie vertonen en vooral weinig uitgesproken verschillen vertonen: er is ook in die rij geen uitschieter.

De gemeenten die binnen de agglomeratie van stadsgewesten vallen, hebben verschillende kenmerken. In een aantal gevallen gaat het wel om polynucleaire gemeenten

(Ukkel, Anderlecht, Sint-Lambrechts-Woluwe, Seraing, Waterloo, Merksem); soms gaat het over mononucleaire gemeenten zoals methodologisch aangehouden voor de stricte definiëring van kleine stad: Halle, Vilvoorde, Mortsel, Brasschaat, Eigenbrakel (maar die nu ook niet zuiver mononucleair is). De gemeenten Etterbeek en Elsene komen naar voor met scores die gelijkaardig zijn. We beschouwen ze echter omwille van hun ligging als deel uitmakend van de stadskern Brussel. De agglomeratiegemeenten Herstal en Châtelet halen wel een globale index die hoger is dan de drempel, doch er zijn een aantal zwakke scores zoals de kwantitatieve uitrusting per inwoner die lager dan 0,8 is en een gerichtheid van de eigen bevolking die ook vrij laag is ten opzichte van de overige weerhouden gemeenten. Daarenboven hebben geen van die beide gemeenten op niveau van de fusiegemeente een eigen invloedssfeer uitgebouwd, noch overheersend, noch gedeeld. Ten slotte is er het probleem van het onderbrengen in klassen van de kleine steden:

De goed uitgeruste kleine steden

Hoei en Moeskroen voor Wallonië, Geel en Dendermonde voor Vlaanderen zijn de best uitgeruste kleine steden. In afdalende volgorde is er dan een breuk tussen Waregem en de daaropvolgende kleine stad Lommel, tussen Marchen-Famenne en Dinant. De steden die tot deze groep behoren worden ook in het dagelijks spraakgebruik als dusdanig erkend. Alle gemeenten met een uitrustingscore hoger dan Waregem zijn echter niet weerhouden als goed uitgeruste kleine stad omdat zij wat betreft aantrekkingskracht op de eigen bevolking zwak of zeer zwak scoren. Het zijn meestal agglomeratiegemeenten die ofwel helemaal niet weerhouden werden als kleine stad (Elsene, Schaarbeek, Etterbeek, Sint-Gillis, Jette, Sint-Pieters-Woluwe, Sint-Jans-Molenbeek), ofwel overgebracht werden naar de groep van zwak uitgeruste kleine steden (Seraing, Sambreville). De gemeente Ottignies-Louvain-la-Neuve is de enige niet-agglomeratiegemeente die werd overgeheveld naar een lagere categorie, nl. naar de behoorlijk uitgeruste kleine steden omwille van de specifieke kenmerken van deze gemeente en een lagere aantrekkingskracht op de eigen bevolking. Die goed uitgeruste kleine steden hebben een kwantitatieve uitrustingsindex per inwoner van een of meer, een aantrekkingskracht op de eigen bevolking van 60 à 70%, een extern aangetrokken bevolkingsaantal dat even groot is of groter dan de intern aangetrokken bevolking.

Meer in detail kunnen nog een aantal specifieke bemerkingen geformuleerd worden. De volgorde kan soms door de invloed van één enkele functie bepaald worden. Zo komt Geel op de vierde plaats indien men geen rekening houdt met de onderwijsfunctie (in het bijzonder de Hogeschool der Kempen). Dendermonde komt dan op de eerste plaats. De vergelijking van de rangorde op basis van acht functies en van zeven functies toont echter aan dat er slechts kleine rangverschuivingen zijn en dat in beide gevallen de sa-

menstelling van de groep dezelfde blijft (de reeds uitgeschakelde gemeenten buiten beschouwing gelaten). Binnen de groep dalen bij het beschouwen van zeven functies de gemeenten Sint-Lambrechts-Woluwe en Knokke het meest; Tongeren, Vilvoorde, Halle, Eupen, Mol en Deinze verschuiven opwaarts qua rangorde. De lagere zelfvoorzieningsgraad van Vilvoorde hangt samen met de ligging in de geografische agglomeratie Brussel. De stedelijke kern van Vilvoorde speelt het desondanks klaar een centrumfunctie voor de omgeving te vervullen en zelfs een eigen ommeland uit te bouwen. Lokeren heeft een lagere uitrustingsgraad per inwoner en hoewel het een grote gemeente is en toch 60% van buiten aantrekt ten opzichte van de interne flux, komt de totale flux maar op niveau van de totale bevolking van Lokeren. In absolute termen is de flux echter van de grootteorde van de andere gemeenten van de eerste groep en aangezien Lokeren qua uitrustingsgraad hoog in de lijst komt, kan Lokeren in die groep opgenomen worden. Naar ommeland is dit voor Deinze en Knokke beperkt tot de eigen gemeente. Naar deelgemeente is het ommeland van Deinze iets groter, nl. ook op het grondgebied van de gemeenten Zulte en Aalter. Uit de cijfers blijkt dat de externe flux voor Deinze even groot is dan de interne flux. Voor Knokke blijft het ommeland beperkt tot de eigen gemeente, ook op niveau van de deelgemeenten. Dit kan verklaard worden door de geografische ligging en de ligging bij Brugge. Toch plaatsen we Knokke in de hoogste klasse. De uitrusting is groot en de gemeente heeft een uitgesproken stedelijke functie voor veel recreanten en dit niet alleen gedurende de typische vakantiemaanden, maar ook gedurende de meeste weekends tijdens de rest van het jaar. Men kan het zo formuleren dat de stad naast een uitgesproken attractie op de eigen bevolking, een uitgestrekte, doch naar intensiteit zeer zwakke, invloedssfeer heeft. De grenslicging van Moeskroen brengt met zich mee dat de ommelandfunctie op basis van de indicatoren beperkt is. De uitrustingsgraad en de zeer hoge gerichtheid van de eigen bevolking op de gemeente moet als compensatie dienen om die gemeente bij de goed uitgeruste kleine steden te behouden.

Van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden de gemeenten Anderlecht, Ukkel en Sint-Lambrechts-Woluwe weerhouden als kleine stad, niet alleen omwille van hun uitrusting (die voor de eerste twee genoemde van het regionaalstedelijk niveau is), maar ook omwille van de ontwikkelde fluxkenmerken (aantrekkingskracht op de eigen bevolking en ontwikkelen van een duidelijk gemeentegrenzenoverschrijdende invloedssfeer).

De behoorlijk uitgeruste kleine steden

De gemeenten die een score behalen volgend op die van Waregem kunnen niet meteen tot een bepaalde waarde weerhouden worden als behoorlijk uitgeruste kleine stad en bij de volgende stap als zwak uitgeruste kleine stad. Vergeleken met de vorige groep is er dus minder eenduidigheid tussen de uitrusting en de ommelandfunctie.

Tot de behoorlijk uitgeruste kleine steden behoren die gemeenten die zowel voor de kwantitatieve uitrusting per inwoner als voor de verhouding tussen de totale flux en het inwoneraantal van de gemeente een score bereiken hoger dan een; kleine afwijkingen worden terzijde gelaten wanneer die slechts in één van de indices verschijnen en de andere boven de eenheid ligt (dit is in het bijzonder het geval voor Lommel en Geraardsbergen, maar deze hebben binnen de lijst ook de hoogste uitrustingsrang, zodat hier geen twijfel bestaat over hun onderbrengen in deze categorie). Gemeenten met een beperkte absolute uitrusting worden, hoewel ze een hoge attractiviteit hebben, in de zwak uitgeruste steden opgenomen (Poperinge, Bree, Visé). Vooraan in de rangorde van de behoorlijk uitgeruste kleine steden komen voor Vlaanderen Lommel en Geraardsbergen voor, voor Wallonië Ottignies-Louvain-la-Neuve en Virton. Ninove heeft een zwakkere uitrustingscore per inwoner maar heeft anderzijds een belangrijke externe flux zodat de verhouding van de totale flux tot de bevolking iets meer dan de eenheid bedraagt en hierdoor ontwikkelt Ninove een totale flux van het equivalent van ca. 35.000 inwoners, wat meer is dan een aantal andere steden van deze groep. Op niveau van de deelgemeente heeft Ninove een invloedssfeer die groter is dan de fusiegemeente zelf. Ninove wordt dan ook in die groep behouden. De laagst weerhouden steden, zijnde Libramont, Spa, Ciney en Malmedy, hebben reeds een laag uitrustingsniveau, maar hun externe verzorgingscriteria zijn meer uitgesproken dan die van de steden, die als zwak uitgerust werden weerhouden, zodat ze in de tweede klasse van kleine steden worden gerangschikt.

Een bijzondere plaats wordt door Mortsel ingenomen, een pool binnen de Antwerpse agglomeratie. Op niveau van de deelgemeenten komt de gemeente zelf tot uiting, hetgeen uitzonderlijk is binnen een agglomeratie van een grote stad. Ondanks een relatief zwakke attractiviteit op de eigen bevolking (zie verklaring hiervoor in het methodologisch deel hierboven) haalt de gemeente door de grote externe fluxen een index hoger dan een voor de verhouding totale flux/bevolking van de eigen gemeente; zulke situatie is vrij uniek zodat Mortsel met zulke cijfers duidelijk tot de rang van de kleine steden kan geteld worden, al is de invloedssfeer verdoeken ten opzichte van die van Antwerpen.

De zwak uitgeruste kleine steden

Tot de zwak uitgeruste kleine steden behoren gemeenten die zwakker uitgerust zijn per inwoner en die een geringere globale flux verwerken dan hun eigen bevolkingsaantal. Hierbij worden in principe volgende onderste drempels gehanteerd: kwantitatieve uitrusting per inwoner groter dan 0,8; attractiviteit ten opzichte van de eigen gemeente hoger dan 45%; een externe flux van minstens 40% ten opzichte van de interne flux; een totale flux van 60% t.o.v. de eigen bevolking, waarbij weerom kleine afwijkingen in de ene of andere index worden aanvaard als er compensatie optreedt in een andere index. Het is dus duidelijk dat men

hier te maken heeft met gemeenten die ten opzichte van hun functionele uitrustingsindex duidelijk lagere waarden scoren op het vlak van de uitrusting per inwoner en van de attractiviteit.

De problematiek om een gemeente al dan niet nog als zwak uitgeruste stad te beschouwen is duidelijk verschillend in Vlaanderen en Wallonië. In Vlaanderen komen ten opzichte van Wallonië verhoudingsgewijze meer gemeenten voor met een nog ter beschouwing te nemen uitrusting doch met beperkte invloedssfeerindicatoren; in Wallonië is bij een zwakke uitrusting de ommelandfunctie echter belangrijk. Zo verschijnen Geldenaken, Chimay, Saint-Vith, Couvin, Hannuit onderaan in de lijst van de zwak uitgeruste kleine steden. Hoogstraten is hierbij de enige Vlaamse gemeente waarbij kan gesteld worden dat de ommelandfunctie de zwakkere uitrusting compenseert en verschijnt ook bij de staartgroep van zwak uitgeruste steden.

Voor Brasschaat geldt een gelijkaardige uitleg als voor Mortsel, maar toch minder uitgesproken zodat Brasschaat in een categorie lager wordt geplaatst. Voor Brasschaat en Asse wordt parallel met de redenering voor Vilvoorde en Mortsel de kleine zelfvoorziening als normaal beschouwd ten gevolge van de ligging ten opzichte van de grootstad (het oostelijk deel van Asse, nl. Zellik maakt zelfs deel uit van de morfologische agglomeratie Brussel). Het geval Blankenberge, waarvan de invloedssfeer niet verder dan de eigen gemeente reikt, kan in een analoog kader als Knokke geplaatst worden doch op een duidelijk lager niveau. Voor Maasmechelen speelt zeker het fusie-effect: Eisden is de grootste handelskern, die van Maasmechelen heeft toch ook enig belang, maar de handelskern van Eisden is ontegensprekelijk een kleinstedelijk centrum waard zodat er geen probleem bestaat om ondanks een fusie-effect Maasmechelen bij de kleine steden te rekenen. Hoewel Beveren en Heist-op-den-Berg een uitrustingscore hebben die hen plaatst in de groep van de minder goed uitgeruste steden, hebben ze een uitrustingscore per inwoner en een verhouding flux gebruikers van het centrum/bevolking van de gemeente die zwakker is. Voor beide gemeenten speelt de omvang van de gemeente in oppervlakte en bevolking een rol. Voor Beveren-Waas is de ligging ten opzichte van Antwerpen van die aard dat automatisch een zwakke aantrekkingskracht een normaal verschijnsel is omdat bepaalde deelgemeenten even goed naar Antwerpen dan naar Beveren kunnen gaan; ook aan de westelijke kant merkt men de aantrekkingskracht van Sint-Niklaas. Toch moet men het verschijnsel ook kwantitatief benaderen: met een bevolking van niet minder dan 42.000 inwoners en een attractiviteitscoëfficiënt van 56%, fungeert het centrum voor netto ongeveer 23.000 inwoners, hetgeen duidelijk in de grootteorde ligt ten opzichte van de andere centra. In grote lijnen kan (op de ligging naast een grote stad) dezelfde redenering naar voren gebracht worden voor Heist-op-den-Berg dat ook een bijkomende gemeente in haar invloedssfeer opneemt.

De eerste gemeente die zich juist onder de minimale drempel bevindt, is Neerpelt met cijfers die niet veel afwijken

van die van Bree. Overpelt heeft een lager uitrustingsniveau. In de vorige classificatie is Overpelt-Neerpelt één geheel. De kern van beide gemeenten wordt door het NIS ook als één woonkern beschouwd. Het lijkt dan niet onlogisch om Neerpelt-Overpelt als een kleinstedelijk geheel te beschouwen; uit de resultaten van de enquête blijkt ook de interactie tussen beide kernen, vooral dan in de richting Overpelt-Neerpelt.

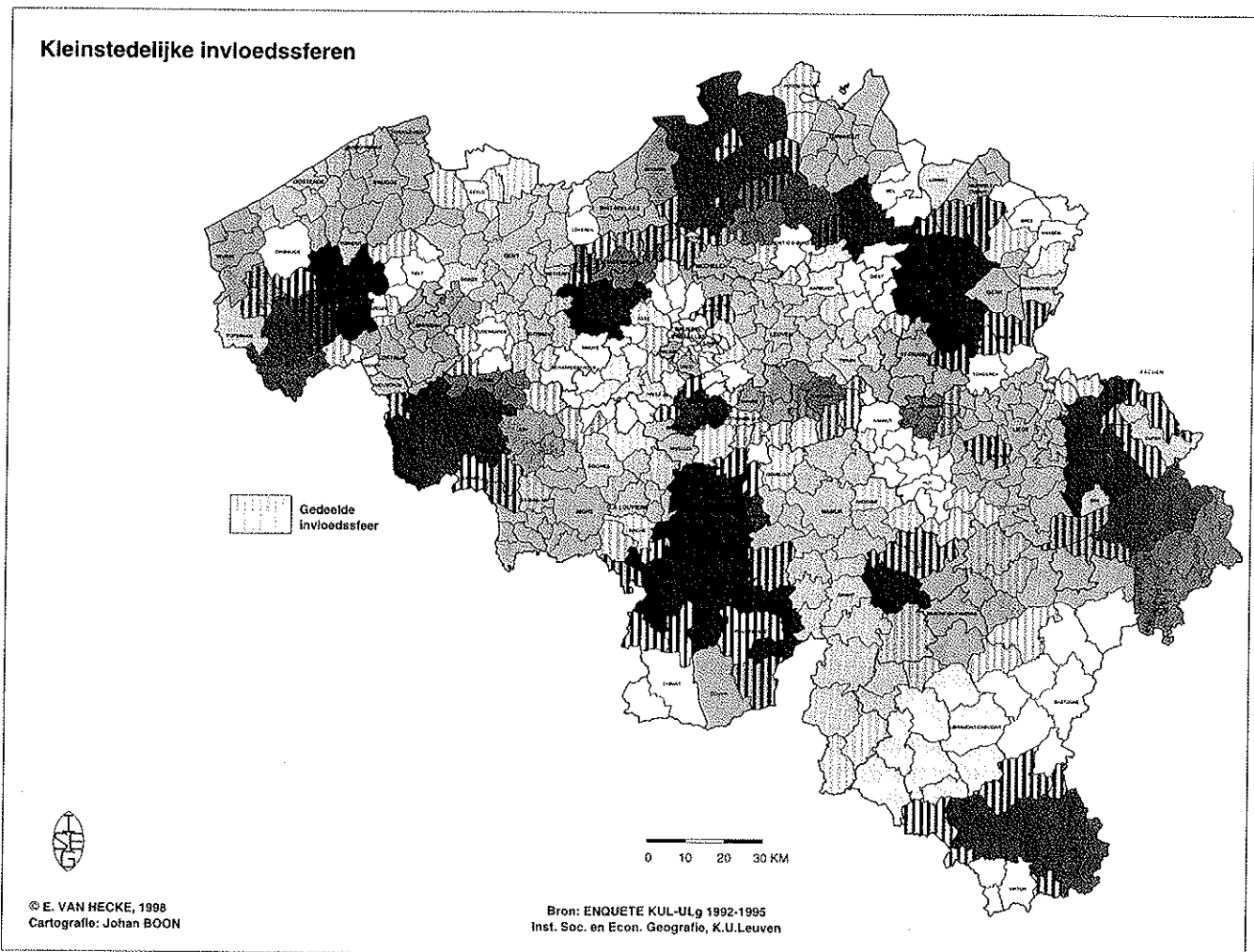
Binnen de geografische agglomeratie Brussel worden ook Waterloo en Eigenbrakel, weerhouden als kleine stad. Waterloo is functioneel minder evenwichtig uitgebouwd dan Eigenbrakel maar verschillende scores zijn erg gelijkwaardig en Waterloo heeft ook een duidelijke invloedssfeer uitgebouwd.

Kleinstedelijke invloedssferen

De methodologische beschouwingen geformuleerd bij de groot- en regionaalstedelijke invloedssferen kunnen hier herhaald worden. De grote steden en de regionale steden hebben vaak een grotere kleinstedelijke invloedssfeer dan

de kleine steden zelf (figuur 5). Er is tevens een groot verschil in uitgestrektheid van de invloedssferen van de kleine steden zelf naargelang van hun geografische positie, nl. nabij of ver van een grotere stad enerzijds, naargelang van de bevolkingsdichtheid anderzijds. Zo hebben Hoei, Aat, Sint-Truiden, e.a. door hun geografische positie een vrij ruim hinterland kunnen uitbouwen, terwijl even goed uitgeruste centra in de nabijheid van grotere steden een zeer klein hinterland hebben of zelfs een gedeelde invloedssfeer met die grotere stad: Vilvoorde, Blankenberge, Asse, Bilzen... Dit is ook het geval voor de echte agglomeratiegemeenten zoals Brasschaat, Morsel, Sint-Lambrechts-Woluwe, Saint-Ghislain... In de meeste gevallen hebben deze centra zich minder kunnen ontwikkelen omwille van het feit dat ze zich in de schaduw van een groter centrum situeren. In gebieden met lage bevolkingsdichtheid valt de uitgestrektheid op van de invloedssferen van steden zoals Marche-en-Famenne, Libramont, Bastenaken. Binnen de invloedssferen van Libramont of Dinant bv. is de intensiteit ook niet steeds uitgesproken. Een aantal centra die niet als kleine stad konden weerhouden worden omwille

Figuur 5 – De invloedssferen op kleinstedelijk niveau

van hun te beperkte uitrusting vervullen er toch enig centrale rol (Beauraing, Bertrix, Stavelot,...).

Het doorlopen van de attractiviteit van Brussel onder Namen door en het terug verschijnen ervan ten zuiden van de invloedssfeer van deze stad wordt ook op de kaart van de kleinstedelijke invloedssferen teruggevonden. Zo komt de attractiviteit van Namen weer aan het licht ten zuiden van de invloedssfeer van Dinant, die van Brussel ten zuiden van de invloedssfeer van Halle, specifiek ten zuiden van de taalgrens of ten zuiden van Eigenbrakel en Waterloo.

IV.2.4. De niet-stedelijke gemeenten

De gemeenten die niet als stedelijk werden weerhouden vertonen nog zeer grote verschillen: Schaarbeek met 73.000 inwoners als agglomeratiegemeente, Beringen met 36.000 inwoners, Daverdisse met 1.500 inwoners, de kleine faciliteitengemeente Herstappe met 93 inwoners buiten beschouwing gelaten. Deze gemeenten verschillen op basis van verschillende kenmerken. Ze zijn verschillend in bevolkingsaantal, ze verschillen in uitrusting zoals hierboven beschouwd, zij het kwalitatief zij het kwantitatief waardoor de betrokkenheid van de eigen bevolking op de gemeente uiteenlopend kan zijn, ze kunnen een verschillende rol spelen ten opzichte van hun buurgemeenten waarbij sommigen nog een eigen invloedssfeer kunnen ontwikkelen, in het bijzonder in dunbevolkte gebieden.

Het lijkt logisch om, gelet op het hiërarchisch doel van deze studie, eerst rekening te houden met de kwalitatieve/kwantitatieve index en hieraan andere indices te koppelen om de klassenindeling beter te funderen. Uit de rangorde-analyse blijkt dat er rond 'gemeente 110' een knikpunt kan waargenomen worden en dit is ook het geval op het einde van de reeks, nl. duidelijk rond gemeente 520 met een kleinere knik rond gemeente 480. De daartussen liggende knikken zijn heel wat kleiner. Het frequentiediagram opgesteld per 0,1 hiërarchisch punt toont aan dat er per gelijk klasseninterval groepen voorkomen met een gelijke frequentie per klasse en dat de frequentie per klasse grote verschillen vertoont. Zo zijn er tussen 2,0 en 1,4 slechts 9 à 10 gemeenten per klasse, tussen 1,4 en 0,9 een zestiental terwijl tussen 0,5 en 0,2 ca 55 gemeenten per klasse voorkomen of voor die drie klassen samen ca. 160 gemeenten.

Figuur 6 geeft de verdeling weer van de gemeenten naar hun uitrustingscore. Hieruit blijkt de sterke asymmetrische verdeling.

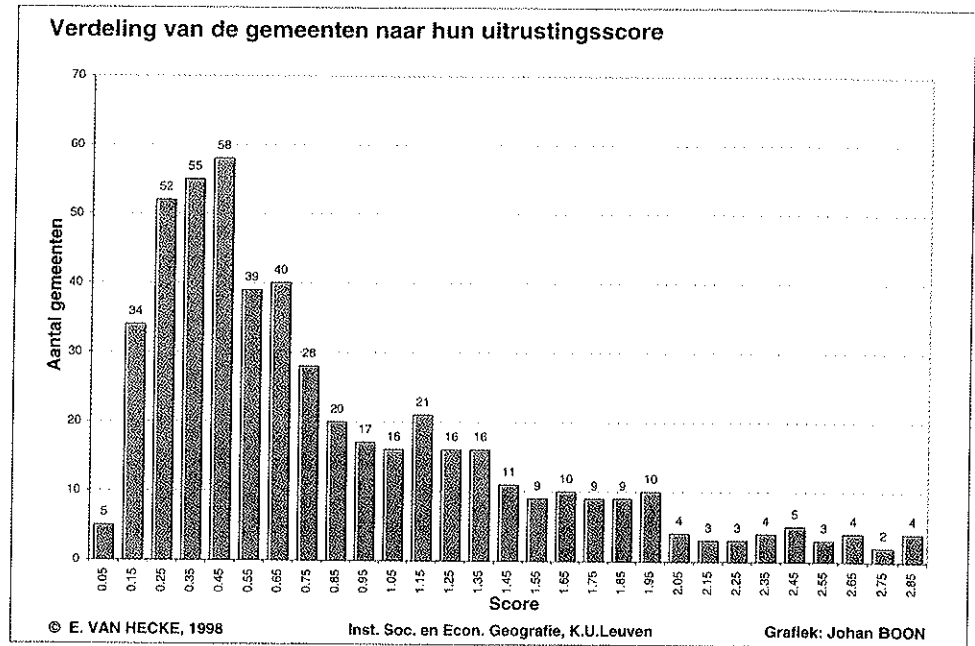
De goed uitgeruste (niet-stedelijke) gemeenten

Alle gemeenten die binnen de rang van de kleine steden werden weerhouden, worden nu als beter uitgeruste gemeente weerhouden, dit op Yvoir na, gemeente die op basis van zeven functies meteen naar rangorde 266 verschuift en voor de rest geen compenserende kengetallen vertoont. De laatst weerhouden kleine stad is Hannuit (rangorde 164). Die 'tussenliggende' gemeenten, ondanks hun gunstige kwalitatieve uitrustingsgraad, werden niet weer-

houden als kleine stad omwille van zwakke scores voor de gerichtheid van de bevolking op de eigen gemeente en/of een zwakke externe aantrekkingskracht (op basis van de kwantitatieve uitrusting per inwoner en/of op basis van de enquêtegegevens). Op basis van knikpunten en frequentieverdelingen zijn ca. 0,88 en 1,05 waarden die als klassengrenzen kunnen beschouwd worden. Na Hannuit worden dus die gemeenten met een index hoger dan 0,85 verder onderzocht naar de kwalitatieve index op basis van zeven functies en op de kwantitatieve index op basis van zeven en acht functies. De gemeenten die voor de kwalitatieve index op basis van zeven functies niet meer aan de score van minstens 0,88 beantwoorden worden in principe weggelaten. Het betreft de gemeenten Zoersel, Lubbeek, Beernem, Lobbes, Rumst, Oupeye, Nazareth, Damme, Gerpinnes en met een score tussen 0,89 en 0,85 de gemeenten Oostkamp, Chapelle-lez-Herlaimont, Sint-Martens-Latem, Boechout, Dison. De meeste van die gemeenten hebben ook een lagere kwantitatieve index. Vervolgens worden ook die gemeenten eruit gelaten die een kwantitatieve index hebben lager dan 0,89 (dit is een knikpuntwaarde voor die index) omdat we ervan uitgaan dat om als goed uitgerust centrum weerhouden te worden nu ook de kern een zeker gewicht moet hebben en kwantitatief ook voldoende moet scoren. Er worden echter slechts die gemeenten uitgeschakeld die geen 'compensaties' bieden in hun scores, nl. worden weerhouden diegene die een kwalitatieve index hebben die 10% hoger is dan de onderste norm en die op basis van de enquêteresultaten (attractiviteit voor kleinstedelijke goederen/diensten, zelfvoorziening in dagelijkse goederen of diensten) ook behoorlijk scoren. De criteria zijn vrij streng omdat we voorrang blijven geven aan de kwalitatieve index. Het gaat over de gemeenten Grâce-Hollogne, Zedelgem, Bernissart, Eghezée, Balen, Buggenhout, Theux en Fosses-la-Ville. De gemeente Schilde heeft een kwalitatieve index van 0,80 maar alle andere indicatoren zijn gunstig ten opzichte van de andere gemeenten van de groep zodat die gemeente ook bij de goed uitgeruste gemeenten wordt geteld.

De kwalitatieve en de kwantitatieve index zijn absolute maatgetallen, in die zin dat ze een maat zijn voor de uitrusting binnen de gemeentegrenzen. Deze uitrusting kan binnen een territorium liggen met veel of weinig inwoners: de kwantitatieve index per inwoner is hiervan een weerspiegeling: telt de gemeente veel inwoners dan kan deze klein zijn en omgekeerd. Daarom worden niet enkel op basis van dit relatieve criterium gemeenten uitgeschakeld. Er kan waargenomen worden dat de verschillen voor die index groot zijn in die gemeenten en dat de kwantitatieve index per inwoner sterk gevoelig is aan de ligging van de gemeente (dicht- of dunbevolkt gebied) en de oppervlakte en/of aantal inwoners van de gemeente. Zo hebben bv. Brecht en Zonhoven kwantitatieve indices die van dezelfde grootteorde zijn als die van Stavelot en Florenville maar per inwoner zijn de waarden groter dan 0,5 voor de eerste twee gemeenten maar bedragen meer dan 1 voor de laatste twee. De eerste twee gemeenten zijn ca. 18.000

Figuur 6 – Verdeling van de gemeenten naar hun uitrustingscore

inwoners groot, de laatste twee 6.000. Men kan dus zeggen dat de 'centra' van gelijke grootteorde in absolute omvang zijn, maar dat het gebruik ervan door de omliggende bevolking van een andere dimensie is. We komen terecht in dezelfde problematiek als hoger besproken bij de afbakening van de kleine steden. Immers, vermenigvuldigt men de kwantitatieve uitrustingsindex per inwoner met het bevolkingsaantal, dan bekomt men dat deze vier centra voor ongeveer 8.000 à 10.000 inwoners fungeren; in het ene geval hoofdzakelijk binnen de gemeentegrenzen, in het andere geval evenveel buiten de gemeentegrenzen.

De matig en de zwak uitgeruste (niet-stedelijke) gemeenten

In de groep van de goed uitgeruste gemeenten zijn 139 gemeenten opgenomen. Zoals uit het verdelingsdiagram van de scores blijkt, neemt bij een score lager dan 0,90 het aantal gemeenten per score-interval van 0,1 snel toe. Er is geen duidelijk breukpunt waar te nemen per 0,1-interval. Naar 0,05-interval beschouwd zijn er twee breukpunten, nl. 0,525 en 0,3 in de frequentieverdeling op basis van de acht kwalitatieve functies.

Het is niet evident om de grote groep overblijvende gemeenten verder onder te verdelen. Er zijn die twee kleine breukpunten; een clusteranalyse levert geen oplossing. Het lijkt toch nuttig om nog twee groepen te vormen omdat de interne verschillen relatief toch groot zijn (hoewel absoluut klein!). Het lijkt logischer om de groep matig uitgeruste gemeenten vrij groot te maken (dit is de 'middenmoot' van de niet-stedelijke gemeenten) en dan nog een kleinere groep 'zwak uitgeruste gemeenten' te definiëren die weer minder gemeenten telt dan omgekeerd, nl. een kleine gemiddelde groep en een grote groep met de laagste uitrusting.

Daarom lijkt het breukpunt 0,3 meer aangewezen dan 0,525: bij het nemen van deze laatste waarde wordt de minst goed uitgeruste groep te groot.

De gemeenten die lager scoren dan 0,3 zijn in principe zwak uitgerust. Er werd onderzocht wat in de 'overgangsgroep' rond die waarde plaatsgrijpt. De gemeenten met meer dan 0,3 op de kwalitatieve op basis van acht functies maar die tegelijkertijd minder scoren op de kwalitatieve op basis van zeven functies en op basis van de kwantitatieve op basis van acht functies (score 0,25 stemt hier overeen met 95 overblijvende gemeenten, teneinde vergelijkbare groepen te nemen) werden eruit gelaten. Het betreft een zevental gemeenten die naar de zwak uitgeruste gemeenten worden overgeheveld. Met een waarde lager dan 0,3 zijn er geen 'omgekeerde' gevallen die zouden moeten heropwaardeerd worden.

Tabel 3 – Indeling van de Belgische gemeenten naar hiërarchisch niveau

	Aantal	Mediaan van de uitrustingscore
Grote steden	5	26,20
Grote steden	5	
Regionale steden	17	9,80
Regionale steden	17	
Kleine steden a	31	4,20
Kleine steden b	18	2,90
Kleine steden c	32	2,40
Kleine steden	81	
Niet-stedelijke gemeenten A	139	1,37
Niet-stedelijke gemeenten B	249	0,56
Niet-stedelijke gemeenten C	98	0,22
Niet-stedelijke gemeenten	486	

Bijlage 1 achteraan de tekst geeft de volledige lijst van de Belgische gemeenten onderverdeeld naar hiërarchisch niveau. Hierbij wordt binnen elke groep de relatieve positie van elke gemeente gegeven door middel van de verhouding van de score van de gemeente ten opzichte van de score van de mediaan (= groep van 2 of 3 centrale gemeenten) van die groep. De mediaan van elke groep is in tabel 3 opgenomen.

IV.3. De spreiding van de centra naar hiërarchie

Figuur 7 geeft het hiërarchisch niveau van alle gemeenten van België zodat hieruit de ruimtelijke spreiding naar hiërarchie kan geanalyseerd worden. De spreiding is duidelijk gecorreleerd met de bevolkingsdichtheid. De dichtheid van de steden en dus ook het aantal is merkkelijk hoger in Vlaanderen dan in Wallonië. Ook de goed uitgeruste gemeenten zijn duidelijk meer aanwezig in Vlaanderen dan in Wallonië, doch de spreiding ervan is minder regelmatig over de ruimte. Veel goed uitgeruste gemeenten zijn gelegen in of in de nabijheid van de grote stadsgewesten, vooral dan in Vlaams-Brabant en het Antwerpse. Hiernaast zijn er regionale concentraties, nl. in het zuidoosten van West-Vlaanderen, langs de Kust, in de Denderstreek en in de Limburgse Mijnstreek. In Wallonië zijn de best uitgeruste gemeenten geconcentreerd in of bij de stadsgewesten Luik, Charleroi en Bergen en komen er ook een aantal verspreid voor. Deze gemeenten omvatten veelal een kern die een zekere centrumfunctie uitoefent in een omgeving van lagere bevolkingsdichtheid waar een aantal kleine kernen voorkomen. De minst goed uitgeruste gemeenten komen vooral voor in de traditionele plattelandsgebieden met een lage of relatief lage bevolkingsdichtheid zoals in de Ardennen en ook noordelijk ervan in de Condroz, de Famenne en de Luikse Weidestreek, in Luiks Haspengouw en minder geconcentreerd in de rest van de Leemstreek. In Vlaanderen komen er slechts enkele voor, nl. in het Hageland, het zuiden van Oost-Vlaanderen en enkele in de Westhoek en in de Oost-Vlaamse Polders.

Tabel 4 geeft de positie van de gemeenten weer, enerzijds in en ten opzichte van de stadsgewesten, anderzijds in de nederzettingshiërarchie. Hieruit komen een aantal bevestigingen naar voren van hetgeen werd waargenomen in de kaart die de ruimtelijke spreiding weergeeft. De vijf grote steden en 13 van de 17 regionale steden vormen de kern van een stadsgewest. Alleen Roeselare, Aalst, Turnhout en Aarlen hebben geen aanleiding gegeven tot stadsgewestvorming. Tien kleine steden situeren zich in de agglomeratie van een der stadsgewesten, in feite allemaal behorende tot grote steden. Veel agglomeratiegemeenten zijn goed uitgeruste gemeenten, nl. 2/3 van de niet-stedelijke gemeenten die de agglomeraties uitmaken. In de banlieue is het net andersom en is minder dan een derde van de gemeenten goed uitgerust; er zijn zelfs een aantal zwak uitgeruste gemeenten. De forensenwoonzone verschilt van de zones buiten de stedelijke leefcomplexen gelegen door een geringer aandeel kleine steden. Voor de rest is de verhouding tussen de categorieën van de niet-stedelijke gemeenten van eenzelfde grootteorde.

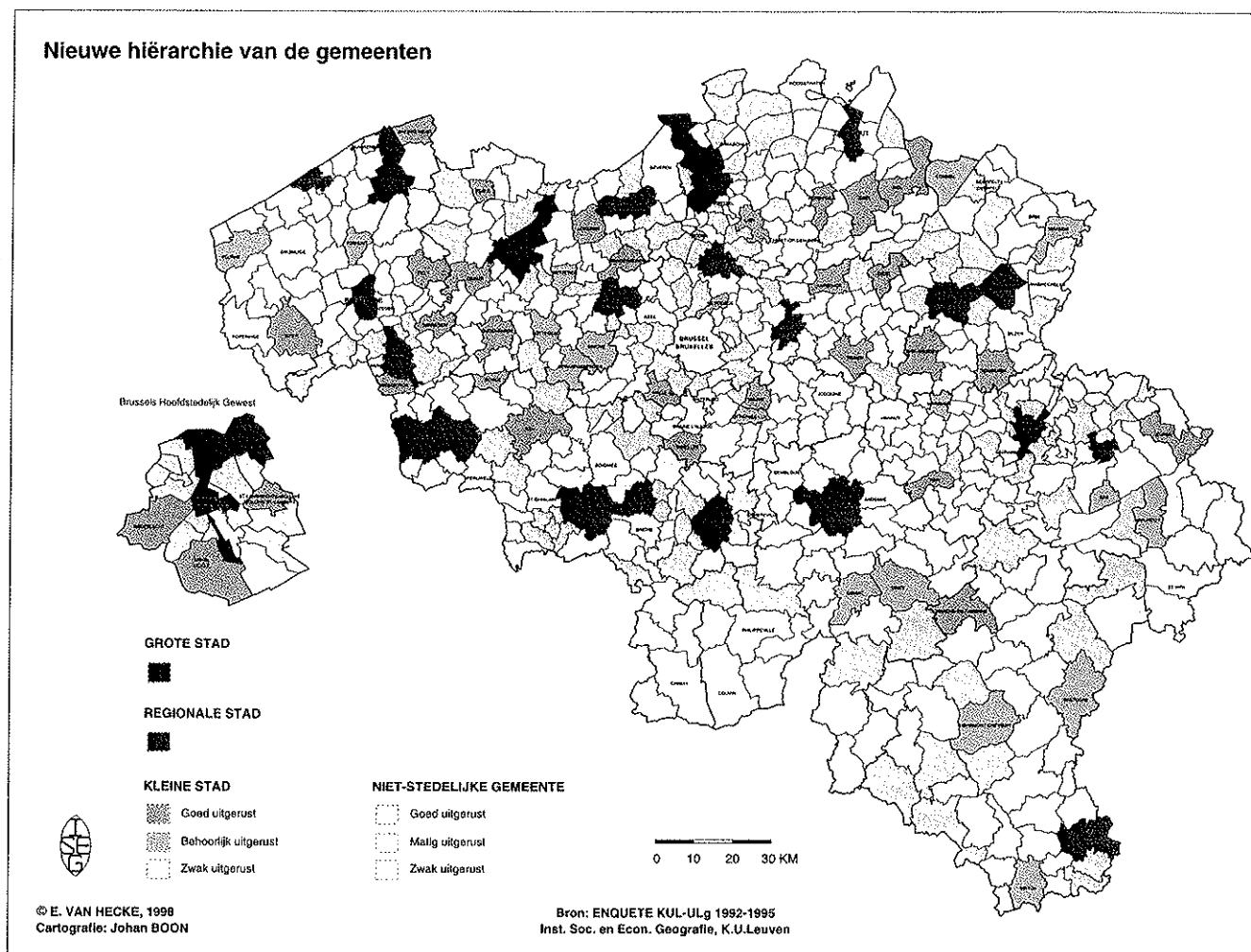
IV.4. Het gewicht van de hiërarchische niveaus

Tabel 5 geeft de verdeling van de bevolking en van de tewerkstelling naar hiërarchisch niveau. 55% van de bevolking is 'stedelijk' waarbij het kleinstedelijk niveau ca. 21% van de bevolking concentreert. Het aandeel in het totaal van de bevolking van grote steden, regionale steden en de best uitgeruste kleine steden is in tien jaar tijd afgenomen. Elke groep op zich beschouwd is er alleen maar een bevolkingsafname in de grote steden. De tewerkstelling vertoont een hogere concentratie: 62% van de tewerkstelling is in de steden geconcentreerd, maar hier is het verband met de hoogste niveaus veel meer uitgesproken. Ten opzichte van het bevolkingsaantal is de tewerkstelling alleen maar relatief belangrijker in de grote steden, de regionale steden en de goed uitgeruste kleine steden, maar ook steeds minder uitgesproken naarmate het niveau daalt. In de overige kleine steden en de goed uitgeruste gemeenten is het evenwicht nog vrij behoorlijk. Het zijn de laagste twee

Tabel 4 – Positie van de gemeenten in de nederzettingshiërarchie en in de stedelijke leefcomplexen

Hiërarchie	Plaats in de stadsgewesten				
	Kernstad Aantal	Agglomeratie Aantal	Banlieue Aantal	Forensen- woonzone Aantal	Gem. buiten sted. leefcomplex Aantal
Grote steden	5				
Regionale Steden	13			1	3
Kleine steden a		5	2	8	16
Kleine steden b			1	6	11
Kleine steden c		5	3	10	14
Niet-stedelijke gemeenten A		46	29	27	37
Niet-stedelijke gemeenten B		21	62	75	91
Niet-stedelijke gemeenten C		2	19	35	42
Totaal	18	79	116	162	214

Figuur 7 – De hiërarchie van de gemeenten

Tabel 5 – Verdeling van bevolking, tewerkstelling en inkomen naar hiërarchisch niveau

Hiërarchie	Bevolk. 1997 X1.000	Bevolk. 1997 %	Bevolk. 1987 %	Bevolk. evolutie 1997/87	Tewerk- stelling X1.000 1996	Tewerk- stelling %	Tewerk- stelling naar maatsch. zetel 96	Gemidd. inkomen X1.000F ink 95	Evolutie gemidd. ink. 96/86
Grote steden	1.207	11,9	12,8	0,96	761	23,8	36,7	356	1,41
Regionale steden	1.208	11,9	12,1	1,01	537	16,8	11,3	384	1,56
Kleine steden a	1.029	10,1	10,2	1,02	394	12,3	10,7	389	1,53
Kleine steden b	330	3,2	3,2	1,06	98	3,1	2,1	374	1,61
Kleine steden c	763	7,5	7,4	1,04	191	6,0	4,5	368	1,54
Niet-stedelijke gemeenten A	2.795	27,5	27,5	1,03	740	23,2	23,1	374	1,52
Niet-sted. gem. B	2.401	23,6	22,7	1,07	413	12,9	10,3	379	1,62
Niet-sted. gem. C	438	4,3	4,1	1,07	60	1,9	1,6	358	1,63
Totaal	10.170	100,0	100,0	1,03	3.195	100,0	100,0	375	1,54

Bron: Verwerking op basis van NIS- en RSZ-gegevens

niveaus die qua tewerkstelling zeer zwak naar voren komen. Wordt de tewerkstelling naar de maatschappelijke zetel van de ondernemingen beschouwd in plaats van naar reële ligging, dan komt het grootstedelijke zeer sterk tot uiting met 36% van de tewerkstelling. Men merkt daarenboven dat er een verschuiving is binnen het stedelijke en dat blijkbaar binnen de andere stedelijke niveaus veel filialen aanwezig zijn van de bedrijven die in de grootsteden hun maatschappelijke zetel hebben. Het deel van de tewerkstelling dat in de niet-stedelijke gemeenten geconcentreerd is, verandert niet wezenlijk. Hier overweegt blijkbaar de structuur van zelfstandige KMO's. Het hiërarchisch niveau differentieert het inkomenskenmerk zwak. Het is het laagste in de grootsteden en de zwak uitgeruste gemeenten. Het is een feit dat het inkomensniveau veel meer bepaald wordt door de ligging van de gemeente in de stadsgewesten of nog meer door de regionale context.

IV.5. De vergelijking met de bestaande hiërarchie

De vergelijking binnen de regionale steden

Op basis van de waarde van de mediaangroep (3) werd de nieuwe score omgezet tot op niveau van de oude score (tabel 6). In het niveau 2B onderscheiden in de vroegere hiërarchie (score minder dan 500) zijn de verschuivingen vrij beperkt. Oostende gaat hierbij het meeste achteruit, gevolgd door Genk en Sint-Niklaas. Aalst gaat het meeste vooruit, gevolgd door Turnhout. In het niveau 2A merkt men dat de scores veel meer uit mekaar liggen in de nieuwe berekeningsmethode en hierdoor waarschijnlijk allemaal sterk positief zijn tegenover de vroegere hiërarchie. Relatief gezien worden de grootste toenames van de scores waargenomen voor Bergen, vervolgens voor Leuven en Namen.

De vergelijking binnen de kleine steden

Tabel 7 geeft de lijst van de gemeenten die enerzijds in de bestaande hiërarchie als kleine stad waren bestempeld en nu niet langer weerhouden zijn, die anderzijds nu wel als kleine stad bestempeld worden en eerder niet. Het aantal weerhouden kleine steden is nu kleiner, in het bijzonder in Wallonië. Bij het behouden van een groter aantal wordt de uitrustingsgraad steeds meer uiteenlopend en zouden gemeenten met een zwakke uitrusting doch eigen invloedssfeer bewaard worden, terwijl anderzijds goed uitgeruste gemeenten zonder invloedssfeer op basis van andere criteria zijn uitgeschakeld. Het is niet alleen dat de verschillen binnen de groep groter zouden worden, maar ook de verschillen tussen behouden en niet-weerhouden gemeenten. Naarmate de drempel lager ligt komt de dualiteit in de nederzettingstructuur steeds meer op de voorgrond. Het ingenomen standpunt is dat een gemeente om als kleine stad weerhouden te worden over een minimale uitrusting moet beschikken. Heeft die wel een invloedssfeer dan kan die als hoofddorp of klein centrum benoemd worden.

Tabel 6 – Vergelijking van de vroegere en de nieuwe hiërarchie van de regionale steden

Gemeente	Nieuwe score		Oude score
Bergen	16,10	805	527
Namen	15,59	779	611
Brugge	15,18	758	648
Leuven	14,80	739	562
Hasselt	13,74	686	615
Kortrijk	11,87	593	592
Mechelen	10,23	511	529
Doornik	10,18	508	499
Aalst	9,82	491	412
Oostende	9,17	458	572
Verviers	8,69	434	415
Turnhout	8,38	419	369
La Louvière	8,20	410	419
Sint-Niklaas	7,69	384	431
Roeselare	7,68	384	368
Aarlen	7,05	352	346
Genk	6,58	329	375

* De indeling in niveaus steunt op nieuwe scores

Dat er vroeger eerder meer kleine steden weerhouden werden, houdt verband met de methodologie. In de bestaande hiërarchie bedroeg de spanning tussen de score van de vier best uitgeruste gemeenten (zoals hierboven ook gevolgd voor de nieuwe hiërarchie) en die van de minst uitgeruste kleine steden meer dan zes, de laatste 12 zelfs buiten beschouwing gelaten! De vergelijking tussen de nieuwe en de bestaande hiërarchie dient dus eigenlijk plaats te grijpen op basis van methodologisch op een gelijkaardige manier afgebakende groep. Bij het beschouwen van een gelijkaardige spanningsgroep zijn er vijf steden die wegvallen binnen het spanningsveld 3/1 terwijl er negen wegvallen tussen de spanningsgroep 3/1 en 4/1. Daarentegen zijn er nu een achttal gemeenten weerhouden die een lagere score haalden dan 1/4. De oorzaken waarom het ene centrum nu wel, dan niet of omgekeerd weerhouden werd/wordt zijn verschillend. Bij diegene die niet langer als kleine stad worden beschouwd, zijn er enerzijds gemeenten die binnen het beschouwde spanningsveld vallen en anderzijds gemeenten die omwille van hun lage score er nu buiten liggen. De gemeenten die binnen het spanningsveld vallen van de uitrusting werden veelal uitgeschakeld op basis van factoren die met de zelfvoorziening voor de eigen bevolking te maken hebben of met de relatie ten opzichte van de omliggende gemeenten en waarbij deze factoren als te zwak werden bevonden, waardoor deze centra eerder vallen onder de categorie 'goed uitgeruste gemeenten'. Dit is zo voor Beringen, Willebroek, Leuze. Vervolgens zijn er een aantal gemeenten waarvan de score nu lager blijkt te liggen. Dit is zo voor Rochefort-Jemelle, Tubeke, Zelzate, Lessen, Leopoldsburg, 's-Gravenbrakel, Vielsalm, Komen-Wervik (die elk laag scoren maar eerder als bipool werden beschouwd) terwijl La Roche-en-Ardenne een score heeft die aan een spanning 8/1 beantwoordt... Bij de gemeenten die onder spanning 4/1 vielen en nu weerhouden zijn, worden Poperinge, Diksmuide, Visé aangetroffen die net

Tabel 7 – Vergelijking van de vroegere en de nieuwe hiërarchie van de kleine steden*

Gemeente	Nieuwe score	Omgerekende nieuwe score	Gemeente	Oude score	Verschuiving van niveau (vroeger niveau)
Niveau 3a					
Anderlecht	8,80	403			
Ukkel	7,51	344			
Hoei	6,07	278	Hoei	310	
Moeskroen	5,77	264	Moeskroen	321	
Geel	5,61	257		176	Geel (3b)
St-Lambrechts-Woluwe	5,60	256			
Dendermonde	5,39	247	Dendermonde	200	
Lier	5,27	241	Lier	269	
Nijvel	5,22	239	Nijvel	237	
Ieper	5,05	231	Ieper	222	
Oudenaarde	4,68	214	Oudenaarde	214	
Tongeren	4,55	208	Tongeren	223	
Sint-Truiden	4,53	207	Sint-Truiden	252	
Vilvoorde	4,53	207	Vilvoorde	217	
Waver	4,33	198	Waver-Ottignies	242	
Tielt	4,16	190		167	Tielt (3b)
Knokke-Heist	4,16	190	Knokke-Heist	235	
Halle	4,15	190		171	Halle (3b)
Lokeren	4,09	187		195	Lokeren (3b)
Tienen	4,06	186	Tienen	289	
Eeklo	4,06	186		184	Eeklo (3b)
Aarschot	4,04	185		131	Aarschot (3b)
Herentals	3,97	182		191	Herentals (3b)
Eupen	3,97	182		194	Eupen (3b)
Aat	3,97	182	Aat	223	
Diest	3,92	179		178	Diest (3b)
Mol	3,90	178	Mol	202	
Ronse	3,76	172		193	Ronse (3b)
Marche-en-Famenne	3,68	168		135	Marche-en-Famenne (3b)
Deinze	3,61	165		122	Deinze (3b)
Waregem	3,59	164		138	Waregem (3b)
Niveau 3b					
Ottignies-LLN	5,45	249	Waver-Ottignies (zie 3a)	242	
Dinant	3,39	155	Dinant	186	
Lommel	3,22	147		92	Lommel (3c)
Virton	3,20	146	Virton	108	
Geraardsbergen	3,12	143	Geraardsbergen	102	
Bastenaken	3,07	140	Bastenaken	195	
Veurne	3,06	140	Veurne	146	
Maaseik	2,93	134	Maaseik	138	
Zottegem	2,91	133	Zottegem	125	
Wetteren	2,85	130	Wetteren	165	
Boom	2,81	129	Boom	167	
Torhout	2,71	124	Torhout	112	
Borgworm	2,63	120	Borgworm	132	
Ninove	2,49	114	Ninove	114	
Libramont-Chevigny	2,41	110		87	Libramont-Chevigny (3c)
Spa	2,36	108		84	Spa (3c)
Ciney	2,22	102	Ciney	102	
Malmedy	1,99	91		89	Malmedy (3c)
	2,45	112		142	Beringen-Heusden (3b)
	1,95	89		122	Willebroek (3b)
	1,43	65		101	Leopoldsburg (3b)
Niveau 3c					
Seraing	5,02	230			
Sambreville	4,69	215			
St-Ghislain	3,53	161	St-Ghislain	36	
Brasschaat	3,32	152			
Eigenbrakel	3,18	145		105	Eigenbrakel (3b)
Gembloux-s-Orneau	3,12	143		161	Gembloux (3b)
Soignies	2,98	136		129	Soignies (3b)

Gemeente	Nieuwe score	Omgerekende nieuwe score	Gemeente	Oude score	Verschuiving van niveau (vroeger niveau)
Maasmechelen	2,93	134		139	Maasmechelen (3b)
Mortsel	2,86	131			
Menen	2,80	128		143	Menen (3b)
Waterloo	2,67	122			
Beveren	2,65	121		110	Beveren (3b)
Heist-op-den-Berg	2,60	119	Heist-op-den-Berg	90	
Asse	2,59	118		110	Asse (3b)
Péruwelz	2,56	117	Péruwelz	92	
Bilzen	2,45	112	Bilzen	78	
Blankenberge	2,43	111		133	Blankenberge (3b)
Poperinge	2,39	109	Poperinge	74	
Izegem	2,30	105		136	Izegem (3b)
Diksmuide	2,18	100	Diksmuide	73	
Binche	2,18	100	Binche	84	
Philippeville	2,02	92	Philippeville	60	
Visé	1,98	91	Visé	72	
Andenne	1,97	90	Andenne	97	
Bree	1,90	87		101	Bree (3b)
Neerpelt	1,89	86		144	Neerpelt-Overpelt (3b)
Geldenaken	1,88	86	Geldenaken	59	
Chimay	1,75	80	Chimay	55	
Saint-Vith	1,71	78	Saint-Vith	79	
Couvin	1,70	78	Couvin	79	
Hoogstraten	1,43	65	Hoogstraten	82	
Hannuit	1,46	67	Hannuit	64	
Niet-stedelijke gemeenten					
	1,49	68		99	Rochefort+Jemelle (3c)
	1,62	74		98	Tubeke (3c)
	0,75	34		88	La-Roche-en-Ardenne (3c)
	1,45	66		87	Zelzate (3c)
	1,34	61		85	Vielsalm (3c)
	1,91	87		83	Leuze (3c)
	1,43	65		83	Lessen (3c)
	1,28	59		82	Komen+Wervik (3c)
	1,42	65		79	's-Gravenbrakel (3c)
	2,05	94		73	Temse (3c)
	1,90	87		70	Thuin (3c)
	1,35	62		70	Bouillon (3c)
	1,51	69		68	Dour (3c)
	1,52	70		67	Edingen (3c)
	1,08	49		67	Athus (3c)
	1,31	60		65	Florennes (3c)
	1,45	66		64	Bertrix (3c)
	1,71	78		64	Neufchâteau (3c)
	1,05	48		64	Stavelot (3c)
	1,62	74		60	Maldegem (3c)
	1,00	46		59	Landen (3c)
	1,72	79		57	Saint-Hubert (3c)
	1,33	61		56	Beauraing (3c)
	1,09	50		56	Florenville (3c)
	0,63	29		53	Quiévrain (3c)
	1,33	61		53	Welkenraedt (3c)
	1,44	66		52	Nieuwpoort (3c)
	1,35	62		51	Herve-Battice (3c)
	0,96	44		48	Brakel (3c)
	1,81	83		46	Fleurus (3c)
	1,19	54		46	Kelmis (3c)
	1,30	59		42	Bomal-Barvaux (3c)
	1,02	47		40	Avelgem (3c)
	0,98	45		40	Erquelinnes (3c)
	1,37	63		40	Aywaille (3c)
	0,69	32		39	Pepinster (3c)
	1,14	52		36	Esneux (3c)
	0,66	30		29	Beaumont (3c)
	0,58	27		25	Gedinne (3c)

* De indeling in niveaus steunt op nieuwe scores